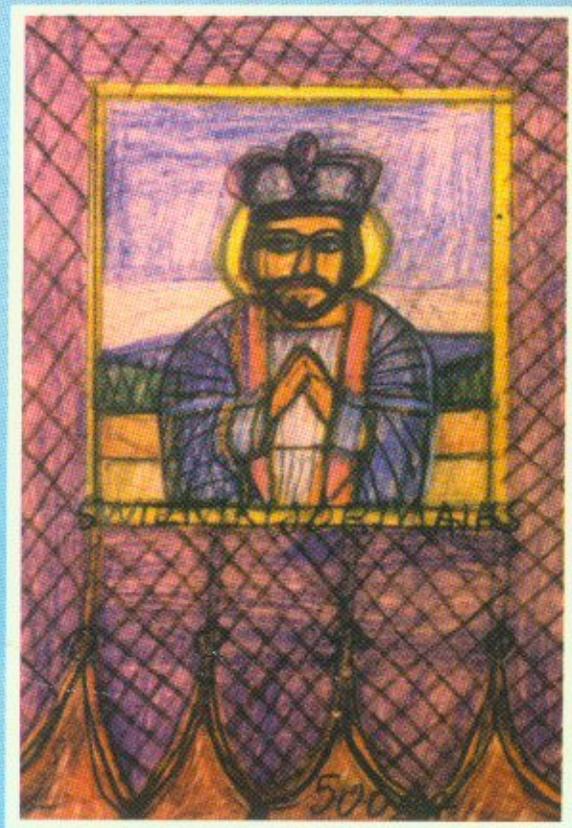

ISBN 83-87282-36-7

ЗАГОРОДА

Товариство Музейне в Зиндранові
№ 3(18) 1998

Towarzystwo Muzealne w Zyndranowej

Zahoroda

Zagoroda

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМ'ЯТКЫ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

Zdjęcia na okładce:

przód: rysunek Epifana Drowniaka (Nikifora) „Chorągiew ze świętym”;
tył: akwarela Epifana Drowniaka (Nikifora) „Urząd”.

ПОДЯКА

За дары - поміч на музейный кварталник – Загорода-, на розвиток музею – скансену і на довг коштів будовы памятника –Жертвам Явожна 1947 – 1949- в Музейні Загороді.

Семан Мадзелан - США 50 зл.

Релеф Комітет ЛС - США 25 дол. ам.

Теодор Рудавский - США 25 дол. ам.

Григорій Пецух - Закопане 25 зл.

Зоня Рудавска і Ёй муж Абдулиах з Італій - 60 дол. ам.

Красно – щиро дякуєме. Боже заплат.

Рада Музейного Товариства

ДОРОГЫ ЧИТАЧИ МУЗЕЙНОГО КВАРТАЛЬНИКА „ЗАГОРОДА”

Каждая редакция в своём виданю хоче дашто повісти до Читачив на початку нового числа – номера. Така повинність і наша, лем не хочеме писати дуже і нашмаряти свої думкы, жебы нима никого не образити і не нудити. Бо ліпше то за нас сповняют дописуваче кореспонденты і симпатикы кварталника, як сой напишут, што уважают за добре – користне. А мы радо поміщаме дописы - статі хоцбы критичны ци полемічны.

Треті н-р „Загороды” такый як сами го оціните. Може едних задоволит, других ніт. Але штоси каждый для себе найде. А повіджме сой правду, же якіст материялів залежна од нас самых – і Читачів і редакції, разом і спільно нам треба діяти.

Самі редакції не легко редагувати, видавати і розсылати зацікавленим. Але помагают прихильники і сымпатикы, якым велика подяка. Найбільшу поміч до того часу приділили духовны священники наших церковных парафії обох конфесій. За то Ім велика подяка і вдячність.

Мали зме і деякы нежычливы припадкы, коли згадати, же еден з воевідських одділів ОУП з західних земель вернув пачочку 10 шт. „Загороды”. І нашы Сестры Законны в горах вернули тыж подібно 10 шт. кварталника. А шкода, бо і в тім номері пише допис наш сталый дописувач Гриц Бованко о сестрі Тересі. Висловлят для Ньой теплы жычinya, а мы думаеме, же може Она радо бы почитала „Загороду”, но коли пачочку звертают то не буде такой можливости.

Лем еден припадок зме мали, же Отец Духовный вернув 5 шт. „Загород”, котри зме вислали на парафію. Сут деякы і незичливы особы, люде, організації з ріжных причин. І не хочеме Іх ани критикувати, ани ображати і не маме до них жалю ани претенсій. Лем неє што вкривати деякы недобры діяня в нашім жыттю. Ци писати о них, ци ніт?

Може хоц коротко згадаме, же сут і такы парафії, котры пишут жебы прислати по 20 або і 30 шт. „Загороды”.

За нами юж семе музейне свято лемківской традиції і ювілей 30 років музею, який буде тягнути до 31 років в 1999р. За нами в тім році майже вшиткы імпрези і свята ватряни в Ждини і Михалові в Польщі, а также фестивалі і ріжны свята наших Братів на Пряшівщині в Словації. Пише о них докладніше дво-місячник „Бесіда” і автор „Лемківской Хронікы” в „НС” П.Ш. Цікаве і то, же автор хроніки згадує, же 13-14. 06. 98 р. в Зиндранові (Короснянщина) проходили „Русаля” – культурна імпреза, што ей організує Музей Лемківской Культури в Зиндранові. Лем ани слова о ювілею 30- років музею. Лем то тыж справа і погляд хронікаря, який писав тыж дос злосливо, же на святі в 1997р. був проф. П. Р. Магочі з групом Карпаторусів. Адже на музейне свято може завитати каждая група і каждый професор без різниць поглядів політичных, релігійных і народных. Хронікарь не пише юж хто гостював на святі „Русаля – Яна” в тім році. А было дуже ріжных гостей з краю і заграничных. Быв тыж запрошений Голова ОЛ – А. Маслей.

Хибаль дос вшеляких думок і уваг.

Шановны Читачи і не лем. Маме в тім році видати ищи еден нр. „Загороды”. Сут бесіды - внескы, жебы го видати як календарь на 1999 р, - може то і добры думкы. Лем треба бы бівше цікавых материялів, історичных документів, знимок. Отже просиме красно пиште бівше, присилайте материялы, пиште увагы і внескы в ті справі, які Ваши думкы. Будеме вдячны. Но і повіджете нам Сестры і Братя Лемкы ци прагнете штобы „Загорода” дальше до вас приходила, ци любите ей читати, што змінити на ліпше? Бо як не буде дописувачів і читачив то подумайме разом ци дальше друкувати і выдавати. Ваши листи будут цінном дорадом, за яку дякуєме.

Редакция „Загороды”

ЮВІЛЕЙ

Культурны звязки меже Фондациейм дослідження Лемківщини у Львові та Музейом-Скансеном Лемківской Культуры в Зиндранові продовжують ся богато літ. Делегация ФДЛ каждый рік іде в Зиндранову на свято „Від Русаля до Івана”, а директор Федір Гоч одвиджат Львів і бере участь в міроприємствах ФДЛ.

Недавно у Львові гостила делегация Музею-Скансену в складі Федора Гоча, Артура Бати, Здзіслава Гіля та Ельжбети Слись-Януш, яка вела розмови про розширення співпраці з ФДЛ та скансеном Шевченківский Гай. Делегацию приймав начальник відділу культури Обльйконкому Роман Лубківский, консул Польщі у Львові.

На ювілейни торжества присвячени 30-літтю Музею-Скансену Лемківской Культуры в Зиндранову виїхала делегация ФДЛ в складі десяти чоловік. Ювілейна імпреза розпочалася в суботу 13 черця привитаньом гостей Федором Гочом і членами Музейной ради та покладеням квітів до памятників „Жертвам Талергофу”, „Яважно”, „Полеглим на війні”, до монумента „Видатним Лемкам Володимира Хиляка та Івана Русенка”.

Потім відкрили і осматрили новий обекет „Циганску кузьню” в память о циганах які ту жыли, були і юж іх неє.

Урочисту Академію присвячену 30-літтю скансену открыв Федор Гоч, який розповів про створення і діяльність за 30 літ. З науковьма рефератами виступили Олена Дуць-Файфер професор Ягельонского Університету і Ельжбета Слись-Януш науковий працівник Округного музею в Кросні.

До пізной ночы при вогниску за пугариком гости веселилися і вели дружны бесіды.

На другі ден в неділю Архієпископ Адам в асисті духовенства відслужив в церкви Архієрейську Літургію та молебен на цмонтері. В другій половині дня після нагородження видатних діячів культури памятникма ювілейними медалями розпочалась дуже цікава концертна програма художніх колективів з Польци, України і Словаччини. Пісні, танці і гумор веселили богато тысячну публику до пізной ночы.

Зо слезами на очах пращались друзі але і з вірою, же за рік будемо ту зас.

Великой похвали заслужили учасники III Межнародного Пленеру Малярства „На пограничу культур”, в якім брали участь Митро Солинко,

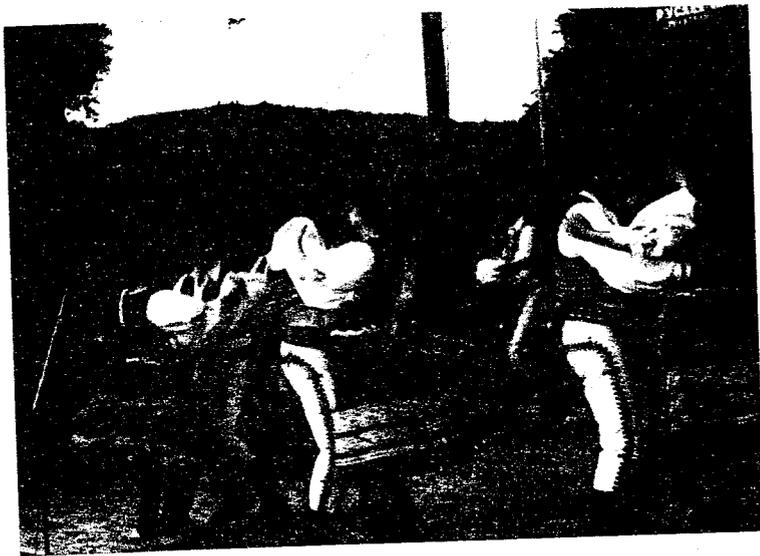
Михал Щербан, Іван Мердяк і Валерій Діордак з України та Здзіслав Гіль, Беата Карп і Штефан Телеп з Польщі.

За два тижні маляре виконали кількадесят полотен в яких одображена лемківська архітектура, пейзажи з околиць Зиндранови, Дуклі, Мшани, Жидівського та інших регіонів Підкарпаття якими збагатила Музей-Скансен в Зиндранові. Треба виділити портрет Федора Гоча на фоні музею пендзля Дмитра Солинки, який подарувала делегация ФДЛ Музею з нагоди 30-ліття. За три дні перебування на Лемківщині делегация зо Львова була в Святкові-Великій, Котані, Дошні, Гирові, Тиляві та в Окружнім Музею в Кросні де нас тепло прийняв Здзіслав Гіль.

Пізно вечером в понеділок ми вернули до Львова кус змучени але щасливи з побиту на рідни землі, славнім ювілею Музею-Скансену Лемківской Культури в Зиндранові.

Делегация ФДЛ широ вдячна Музейні Раді, а особливо Федору Гочу, Євгену Дзядошу, Артуру Баті і Здзіславу Гілю за теплий прийом і опіку підчас перебування. Віримо, же обмін делегациями причинится до поглиблення ділових звязків, што отповідат дружбі меже Польщею і Україною.

Петро Козум

На святі в Зиндранові

КНИЖКА О КУЛЬТУРІ ЛЕМКІВ

Література о Лемках збагатила ся дуже цінною науковою книжкою „Над рікою Панною” Ельжбети Слись-Януш – працівника Окружного Музею в Кросні і присвячена 30 літю „Музею-Скансену Лемківской Культури в Зиндранові”.

Книжка богато ілюстрована в гарному поліграфічному виконанню має сім розділів.

Перший – Лемківщина до 1939р. в яким висвітлена історія походження, територія, назва, стосунки релігійни та формування лемківской національної свідомости.

Другий розділ можна назвати самим трагічним, бо ту иде мова о другі світовій війні, ей skutках для Лемків, репатриация на Україну в 1945-46 роках і вигнання з рідной землі згідно акцій –Вісла-.

Третій розділ иде мова о житю Лемків на вигнанню, то ест землях західних, організація УСКТ і початок повернення Лемків в рідни гори.

Четвертий розділ про початок одродження культури Лемків на Лемківщині. Ту розповід о організацію Ізби Памяток, розширення експозицій што стало початком Музею Лемківской Культури в Зиндранові.

Пятий розділ присвячений отношиню властей до Лемків в 70 роках і справі памятника полеглим на Дукельскім перевали з німецькими войсками.

Шестий розділ інформує о політиці влади в 1980-90р, початок Лемківской Ватри, нови обекти музею і трудности діяня.

Остатні семий розділ оповідає о розквіті Музею, співпраця з Окружним Музейом в Кросні, початок імпрез „Од Русаля до Яна”.

Покликаня автора на сорок наукових жерел, серед них таких видатних лемкознавців як Р. Райнфус, А. Крох, А. Квілецькі, К. Пудло, Олена Дуць-Файфер, С. Мадзелан, З. Гіль, А. Бата та інших свідчит о глибокім науковім підході до написаня книжки.

Необхідно підкреслити науковий і обективний підхід до історії Лемків, як в минувшині та і гнешнім житю в повоенній Польщі.

То перша наукова робота о історій і днешнім діяню Музею-Скансену Лемківской Культури в Зиндранові, яка зацікавит каждого Лемка, а молодому поколінню допоможе ліпше познати своє коріння, історю і велич нашой культури.

П. Козум

МАТЕРИЯЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕТНІЧНОЇ ЛЕМКІВ

(доповідь до 30-ліття Музею Лемківської Культури в Зиндрановій)

*Всьо своє маме, якь и други
Свои звичаи и бесіду
И свои гуньки, свои чуги,
Свои „співанки” – свою біду,
Свои Кичеры и Ростокы
I свою брындзю и свой сыръ,
Жбыры, париі и потоки
I киселицю и свой чыръ...*

Зацитуваний ту фрагмент верша Івана Русенки в 1930(1) явні показує, якы визначники рішають о границі „свойскости” лемківського культурово-етнічного простору, о границі, котра ділит „нас” од „чужых” в поетичній уяві одного з головних аніматорів еманципацийных стремлінь Лемків меджевоенного періоду. Простор освоєний то тот, котрий єст для нас знаний, безпечний, близкій нам емоційно, цінний. Створіня такого простору єст основном потребом каждого человека. Без него человек чує ся бездомным серед чужого, ворожого світа:

Człowiek tworzy swój dom. Buduje bezpieczne miejsce w chaosie, który go otacza. Jego bezdomność kończy się z chwilą, gdy uświadomi sobie, że jego wielkość powstaje z nędzy. Oswaja wtedy pewną przestrzeń, konstruuje ją, by nadać jej cechy swojskości. Tak rodzą się miejsca najważniejsze dla człowieka, stające się drogowskazami i ciągłymi punktami odniesienia, tak rodzą się „małe ojczyzny”(2).

Човек як нероздільна част того простору ідентифікує ся з його вимірами, узнаючи їх за частку своей тожсамости, за факторы, котри го індивідуалізують в однесію до обчых і деіндивідуалізують, уідентичняють в однесію до „своіх”, то значыт до тых, котры утожсамляють ся з тым самым прстором. Таким способом світ остає поділений виміром „свойскости” і – „обчости” на дві сфери, о котры операт ся самоідентифікація человека. Сфера „свойскости” то

вшитко того, з чым ся хтоси ідентифікує, што визначат границі індивідуальной і збірной особовости, што творит го вкоріненым в простор рідной традиції. Сфера „обчости” то „антисвіт”, незнаний і ворожий, на фоні котрого одбиват ся позитивна вартіст „свойскости”.

Посмотрме ближе, што Лемки узнають за „свойскіст”, за знакы своей збірной тожсамости, котры виріжняють їх од чужинців, сут дороговсказом окрисляючым напрям жытьвой дороги? Адже, зацитуваны Русенковы стрічки безпосередньо окрисляють, же в його поетицкій візії свойскіст лемківського культурово-етнічного простору показують звичаі, бесіда, гунькы, чугы, співанкы, біда, кичеры, ростокы, брындзя, сыры жбыры, париі, потоки, киселиця, чыр. Як видно, вымінены знакы тожсамости ділят ся на три категорії:

1. ГЕОГРАФІЧНО-ПЕЙЗАЖНОГО ПРОСТОРУ – кичеры, ростокы, жбыры, париі, потоки,
2. ДУХОВОЙ КУЛЬТУРЫ - звичаі, бесіда, співанкы,
3. МАТЕРИЯЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ - гунькы, чугы, брындзя, сыр, киселиця, чыр і хыбаль тіж біда, котра хоч є абстрактом, стисло окрислят материяльну кондицію групы.

Не вникаючы в того, на ківко три вымінены ту на основі Русенкового верша категорії вычерпують репертуар визначників культурово-етнічної тожсамости Лемків, займеме ся ту ближе лем остатньом з них, то єст категорією материяльной культуры, котра становит головний предмет нашого дискурсу.

Адже, на базі примет материяльной культуры, дослідникы могли стисло визначыти границі етнографічных груп. Для самых ей творців і ужытковників материяльний вимір рідного простору культурового має не лем значыня бытове, але тіж самовизначаюче. Тот простор, де выступає „свій” материяльний знак єст простором, на котрий человек може розшыряти свое – „я”, заступуючы го понятьом „мы”, остро протиставленным понятю „они”, то значыт творці і ужытковникы інчых, незнанных і обчых материяльных знаків. Прото освоєний простор то, мож повісти місце, або територія, де леде сут тым самым, інакше бесідуочы, мають спільну тожсаміст. Коли наприклад двох люди з того самого простору материяльной

культури замінит ся ролями – Павел стане ся Петром, а Петро Павлом, то їх функціонування буде можливе. Далі будут ходити в такій самій (або барз подібній) чузї, мешкати в подібній хыжы, їсти киселицю або чыр. Не затратят ся в хаосї незнанных знаків, котры ждуть поза границьом свойскости – в „чужыні”. Прото місця освоєны сут близкыма і незаступленыма.

Русенкове стремління показати, же істніє лемківска неповторна „свойскіст” єст характерне для вшыткых правї лемківскых творців, котры векшыма, або меншыма кроками старали ся преносити в сферу внутрішньої і зовнішньої свідомости ідентифікаційны знакы рідного простору. Як велике значыня мали в тых стремлінях знакы материяльной культуры, познати мож найліпше на непосредних примірах. Сягнїме хоцбы до початків новочасного періоду в розвитку лемківского писменництва(3), коли стремління до спрещизуваня специфікы простору названого през дослідників Лемковином, стало ся першорядном цільом векшостм лемківскых авторів. Возникают товды знаны етнографічно-історичны ескізы, будучы важным свідочством самоідентифікаційных стремлінь лемківской інтелігенції. В них акуратні достеречы можеме, на ківко важны сут приметы материяльной культуры як ідентифікуючы знакы. Цілий правї ескіз Михаїла Крыницкого Історическое состояніє Намѣстничества Мушынского...(4), напечатаний в віденьскым „Отечественном Сборніку” в 1852р. базує на описах памятників материяльной культуры, котры своїма специфічныма приметами маот засвідчати о прадавній рускости описуваної території.

Полну свідоміст одзеркаліня особовости человека в його материяльным окружыню і на одворот презентує в своїм знаным ескізі „Русины Лемки”(5) (1860) Алексій Тороньскій. Вымовны сут його стверджыня:

„По розлічному вліянїю розличныхъ обстоятельствъ внѣшнихъ характеръ и способъ мышленія челоувѣка и народа розлично образуєся.

Оуже сама природа иначе говоритъ до Горняка, чѣмъ до Подолянина, иначе она говоритъ до Лемка чѣмъ до Гуцула”(6).

І далє:

„Важную часть в знанїи обичаєвъ и житья народногo занимає одежда въ ней бо, якъ и въ обрядахъ и пѣсняхъ понятїє и духъ народа пробиваються. (...) Лемки, оуже якъ горняки, должны своимъ короткимъ, легкимъ одѣніємъ отъ Подолянъ розличатися; но они и отъ прочихъ горняковъ одеждою розличаються. Єсть оу нихъ одна одежда „чуга”, котрой нигде больше оу Русиновъ не найдешъ, сдѣлана на подобье плаща съ долгою пелериною чрезъ плечи на доль спадающею, на котрой находятя „троки”, и по котрымъ Лемковъ прочїи Русины такоже „свѣчкарями” зовуть(7).

В 1871 р. Матвій Астряб – студент Кьївского Університету родом з Высовы опублікувал в львівскым „Учителю” революційний полемічний допис „Колька словъ о лемковской бесѣдѣ”(8) Была то не лем горяча оборона лемківской бесіды і культуры, але тіж выняткова в тамтых часах проба введіня бесіды Лемків в функції язика наррації.

Хоц допис посвячений єст предо вшыткым язиковым справам, то автор, коли хоче схарактеризувати основну специфіку лемківского простору, послуге ся материялыма знаками. Творит образ лемківского быту протиставлений чужому, зовнішньому просторови Подолян. О Лемках пише:

„Они нигда не заѣдали куколокъ, нигда не гойнували чистинянымъ, нигда не бренькали пѣязми, нигда сами не бралися за карабинъ, лемъ все ѣли овсяне, варили кеселицю и чирь, пили варь, ходили на работки, жебы ся да-якъ продоновинкувати”(9).

Подібні тіж Владимір Хылякь, хотячы зазначыти въ яком то просторі розвиват ся акция його повісти і оповідань, часто одкликує ся до елементів материяльного быту. Поділюючы думаня східньо-гилицкого чытателя, пише:

„Нужденная Лемковщина не имѣетъ ничего, чѣмъ бы могла принадлеити къ себѣ якого туриста, (...) Всюда тѣ же хаты однообразныи, тягнущїяся вздолж потока, всюда церковця деревяна, съ трема червоньными куполами, одна управа полева, овесь рѣдонькій, картофля низенькая, луги скупенькіи...”(10)

Культурова еманципация Лемків в межевоєнний період несе зо собом штотраз глубшу і міцнійше одчувану потребу оприділення границ рідного простору, границ свойскости, окрисліня суті лемківской тожсамости. Як видиме, заєдно чынник материяльной культуры остає ся серед важнійших вызначників збірної тожсамости. Головні в творчости Івана Русенка мож прослідити, на ківко тот чынник єст важний. То він малое символічны уж тепер, емоційно насичены пейзажи Лемковины, де

*(...) школы маленькы, хижы деревляны,
Діточкы босенькы, люде застараны...
Кус голузя на оборі, а пусто в коморі,
Темно в хыжі, смутно смотрят ікони на стінах -
Коло пеца бренчат мухы - гуси, куры в сінях...
Кус дерева за стодолом, на купі чатина -
Біда смотрит через выгяд - ото Лемковина. (11)*

Але найбарже приберают на значыню материяльны знаки культуровы товды, коли рідний простор остає уничтожений, а Лемкы стают ся клясичныма выгнанцями з землі своей, міфічні перетваряючой ся в категорию утраченого раю. Як знаме, така ситуація зашла по 1947р. і тырват в збірній свідомости Лемків до гнеска, згідно з Усталінями Юзефа Олейнічака(12) феномен выгнання родит спомины і ідеалізацію. Туга за місцями і знаками „своіма” перетварят материяльніст в символічний код. Запечатаны в ним остают історичны і сучасны досвідчыня поколінь выплеканых през лемківській простор:

*І вчыв нас (Бог – О. Д. Ф.)
вівці пасти серед лісів,
волами орати,
множыти компери и овес.
Вчыв нас любити каміня
І землю и небо,
и керпці и гуньку бараню,
приодівати чугу,
и пісьні сьпівати,
и дім будувати*

*вчыв нас
з ліса,
и хліб печы
в сонця бляску.
І замешкав з нами
в смерековій церкві(13)*

То власні материяльны знаки, вытваряны і осваяны през численны поколіня, сут гварантом, же запечатана в них тожсаміст выгнанців в іх преконаю остане през долги іщы роки вписана в простор, з котрого іх выгнано.

„Wraz z ostatnim transportem zamknięto okres dziejów, wyrwano kartkę - czas pokaże czy ostatnią – z historii narodu i jego kultury. Z historii ludu, który mieszkał tu przez setki lat. Czy na zawsze? Nie da się zniszczyć, zmasać wszystkiego, co tworzone było przez wieki. Można zniszczyć człowieka, ale nie można zniszczyć ogromnego dorobku materialnego. Pozostało przecież po Lemkach tyle cerkwi, cmentarzy z kamiennymi krzyżami, przydrożnych kapliczek i krzyży, świadków kultury Lemków. Trzeba wielu lat, by to zniszczyć, spopielić, ale i trzeba mieć rozum bardzo mały, intelekt bardzo płytki, żeby to zniszczyć.”(14)

Клясична ситуація выгнання, в якій нашли ся Лемкы, творит своєрідний імператив, яким стає ся пренесіня того простору, котрий остал уничтожений в будучий вымір часовий в своїм нутри. Так стає ся можливе продолжыня загыбшого бытя. Так стає ся можливе продолжыня забраной тожсамости. Тым імперативом керували ся вшыткы тоты, котры през пів столітя хоронили каждый вымір культурово-етнічної тожсамости Лемків. Серед них барз важне місце належыт ся тым, котры розуміючы велике значыня традиціональной культуры, як єдного з основных знаків збірної тожсамости, хоронили і забезпечали материяльны надбання своїх предків. В приватным вымірі робило тото гідні Лемків. Але в вымірі шыршым, повязаным з експозиційом і з захованьом характеру місця, мож бесідувати хыбаль лем о єдным таким припадку.

На жаль, лемківське музейництво не розвинуло ся стосовні до потреб. В 1930р. возникнул в Санюку регіональний музей „Лемківщина”. Його директором был Лев Гец. Містили ся туг цінны

пам'ятки лемківського народного мистецтва, збірка ікон, рукописи з XV-XVIII віків. По війні музей был зліквідуваний, а його фонды преняло Muzeum Historyczne w Sanoku, котре в тій хвилі має найціннішу колекцію лемківських ікон.

Окрем него богату збірку лемківських ікон і інших експонатів має Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu. Част лемківських ікон находить ся тіж в Muzeum-Zamku w Łańcucie. Гідні лемківських ікон находить ся тіж в Muzeum Narodowym w Krakowie. Поединчы іконы в Muzeum Okręgowym w Przemyślu. Окрем того іконы, але головні інчы предмети материяльної культури находяться в Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, в скансені в Шымбарку, в музеях в Коросні, в Дуклі, Яслі, Бічу, Горлицях, в Muzeum Etnograficznym w Krakowie.

На жаль, в жадным з вымінених музеїв і скансенів, де лемківскы експонаты нашли ся в рамках їх забезпечення по выселінню Лемків, неє окремой експозиції посвяченої выключні культурі Лемків з шыршым описом і характеристиком історично-культуровой специфікы лемківського регіону. Такы вымогы сполняла лем часова выставка Лемкы-Łemkowie (лютий-май 1986р.) зорганізувана през Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu (комісар выставки - Antoni Kroh). Была то еднак лем выставка часова.

Так выглядат державне забезпечення і експозиція памяток лемківской культури. Є то презентация далеко не сатисфакціонуюча Лемків. При експонатах найчастійше не подає ся, же походять они з лемківського регіону. Практикує ся подаваня назв місцевости в повыселенчій спольщеній версії.

Не мож ту поминути приватных колекцій лемківських памяток, головні богатой збірки проф. Романа Райнфуса в Кракові (частично преказаной ПАН) і збірки функціонуючої в натуральным для неї просторі лемківской хыжы в Вільхівці принадлежачой до Тадеуша Келбасінського.

Серед Лемків, як уж зме споминали, маме пару приватных колекцій. Найбогатша з них єст хыбаль збірка Павла Стефанівського (Білянка-Горлиці). Цінны родинны і загальнолемківскы пам'яткы заховала родина Курилів в Кракові. Штораз частійше приватны збірки показуваны сут на выставах, хоц бы в рамках Стричы з

Лемківском Культуром в Гожові (выстава коругов, одягу) ци на конгресах Стоваришыня Лемків. Але сут то експозиції найчастійше лем окаянальны і нияк не змінють они загальної слабой кондиції лемківського музейництва.

На накрисленим фоні тым явнійше рисує ся ранга і значыня для лемківской днешности Музею Лемківской Культуры в Зындрановій, котрого 30-літя гнеска обходиме.

О самым музею, його історії, експонатах, функціонуваню, не будеме ту бесідувати (є то тема інчой доповіді). Хочеме натоміст, згідні з піднятом темом доповіді, показати, на ківко Музей в Зиндранові вписує ся в модель культурово-етнічний самоідентифікації Лемків, котрий накрислили зме скорше. В аксіології гынучого лемківського простору культурового зындранівскій музей то не лем скансен. То частка лемківской тожсамости, котрой, як свідчат запискы в музейній хроніці, глядають ту самы Лемкы.

„Схиляю голову перед Вашою громадянською мужністю, шановний п. Теодор Гоч. Ви творите велику корисну справу для нашого народу. Вдячний Вам! Дмитро Бедзик і Оксана Бедзик (письменник з онукою, Київ)”(15)

Але лемківску тожсаміст находят ту і люде „чужы”, котры можут познати і зрозуміти того, што де інде уж ся не найде.

„To co widziałem otworzyło mi oczy na sprawę Łemków. Będę trybunem spraw Łemków. Dziękuję za otwarcie mi oczu na temat mniejszości łemkowskiej.

Przew. Tur. Piesz. Zbigniew Dębski + 34 osoby.” (16)

Здарят ся, думам не так уж рідко, же родиче Лемкы, страплены польонізуваньом ся своїх діти, везут їх в родинны місця, в тым тіж до зындранівського музею, в надії на одроджат ся їх тожсамости. В своїх споминах мати спольонізуваного сына пише:

„Zainteresował się bogactwem liturgii w cerkwi, urzekło go też piękno ikon W rodzinnej mojej wsi zachwycał się krajobrazem i drewnianą polemkowską cerkiewką. W muzeum zaciekawily go niektóre narzędzia i sprzęty z dawnych łemkowskich chat.”

Завдяки офірній долголітній праці родини Гочів і вшыткых тых, котры до функціонуваня музею ся доложили, ест таке місце на землі, де затрачены потомкы выгнанців з лемківского простору, котры своїм жытьом осваляют уж інчы просторы, можут станути в традиційній лемківській загороді і през ей непосредно материяльніст сильно одчути потребу вкореніння не в простор осваятий од 50-ти років, лем в простор долговіковой традиції. А то ест, згідно з тверджыньом такых філософів культузы, як нп. Сімон Ваиль ци Станіслав Вінценз, принцип конечний до почутя полноты свойскости власного жытьового простору, до почутя задомовліня, до почутя в полни власной Вітчизны (не лем територіяльной, але Вітчизны як дідицтва отриманого од своїх вітців).

Лемківській музей в Зиндрановій помагат в хаосі складной лемківской днешности однайти знакы тожсамости. Сут то головні знакы вытворены на базі материяльной культуры, котры, як хотіли зме показати, маот велике значыня в процесі етнічно-культуровой самоідентифікації.

*Олена Дуць-Файфер
Краків*

1. Свать, Вь 1930. –Календар Ваня Гунянки на 1930 годь.

2. B. Sokolowska, Aksjologia „małej ojczyzny” w kontekście rozważań o pisarstwie Stanisława Vincenza (w) Pogranicze Kultur.

3. За початок новочасного періоду в розвитку лемківского писменництва приняты треба половину XIX віку. Товди бо, в звязку з выділіньом през дослідників Лемковины, як окремой етнографічно-діалектычній категорії, зачынат она істніти в свідомости лемківской інтелігенції, што дас нову, стремлячу до прецизуваня культурово-етнічної тожсамости рідного простору, якіст писменничой творчости.

4. Историческое состояніе Намѣстничества Мушынского во взглядѣ физично-політичномъ, моральномъ и релігійномъ от основанія 54хъ тутъ существующихъ чисто-рускихъ сѣль и двохъ городковъ, Мушына и Тыличь, списанное Михаиломъ Крыницкимъ приходникомъ рускимъ въ Тыличи, в окрузѣ Сандецкомъ 1852 года –Отечественный Сборникъ повістокъ, сказокъ, историческихъ вспоминаній, господарскихъ и инныхъ общеплезныхъ вѣстій и пр. и пр.

5. А. И. Тороньскій, Русины-Лемки –Зоря Галицкая яко Альбумъ на год 1960- с. 389-428.

6. Тамже, с.401
7. Тамже, с 418
8. М. Астрябъ, Колька словъ о лемковской бесѣдѣ, -Учитель- нр. 43-51, Львовь 1871
9. Тамже, нр.51, с. 202.
10. І. Анонимъ, Шибеничный Верхъ (в) Повѣсти и рассказы, Т. І, Львовь 1882, с.1
11. І. Русенко, Лемковина (в) Наша книжка, Нью Йорк 1945, с. 147-148
12. J. Olejniczak, Arkadia i małe ojczyzny, Kraków 1992
13. П. Стефанівській, Лемко в суді (в) Лем, с. 38
14. J. Zwoliński, Rapsodia dla Łemków, Koszalin 1994, с. 34-35
15. Старе і Нове з Зиндрановы... –Загорода- 1995, нр.2(5)
16. Тамже
17. L. Binczarowska-Ciołka, Problemy Łemków po II wojnie światowej. Niektóre wybrane zagadnienia – formą wspomnień (w) Mniejszość w warunkach zagrożenia. Pamiętniki Łemków. Red. W. Sitek, Wrocław 1996.

На святі в Зиндранові

ПОІДТЕ ДО ЗИНДРАНОВИ

Нещодавно наша родина побувала в рідному селі Прибишів на Лемківщині. Про його історію і трагедію я досить детально описав у книжці „Пам'ятам тя землице моя”. Чому саме трагедію. Бо на карті – „Лемківщина і Надсання” (див. В. Кубійовіч – М. Кулицький) це село значиться, а в дійсності в ньому немає жодної хати. Воно було до тла спустошене в 1946 році, а жителі були змушені залишити цей чудовий куточок Лемківщини з її неповторними краєвидами.

Та тута за рідним краєм не залишається поза увагою. Ідемо в село, бо там поховані тато, сестричка, вуйко, дідусі, бабусі, односельчани. Поклонилися рідним на цвинтарі, поклали вінки, квіти...

Повертаючись до дому, вирішили заїхати до Зиндранова, в це мальовниче село в Beskidi Нижньому, біля польсько-словацького кордону. Побували тут вперше.

Фатальна трагедія лемків. Розсіяні по краю і світі, вони ніколи не забувають звідки їх коріння. Намагаються зберегти від загибелі культуру, мову, традиції, побут та релікти будівництва.

В 1968 році Федор Гоч за допомогою лемківських діячів культури влаштував у родинній стародавній загороді хату-пам'ятку лемківської культури. Роками зберігалися в ній предмети, пов'язані з історією лемків. Згодом музей розрісся. Тепер тут знаходиться житлово-господарська хата, конюшня і кутець (курник). Крім того, в межах експозиції знаходиться хата-світлиця, вітрак, амбар, конструкція стародавньої ручної пилорами. Поза лемківським комплексом стоїть єврейська та циганська хати, кузня. Тут зібрано для огляду приладдя, меблі виробі ремесла, одяг, твори народного мистецтва. В одному з будинків влаштовано експозицію, присвячену першій, а головне другій світовим війнам, передусім битві на Дуклянському перевалі. Розпочато створення нового музейного сектора-буджильництва. В його склад входять експонати та продуктивна жива пасіка. Окрему експозицію складають хрести, зібрані із спалених церков.

В планах передбачається розширення і розбудова музею просто неба, а саме перенесення в його межі чергових старовинних об'єктів

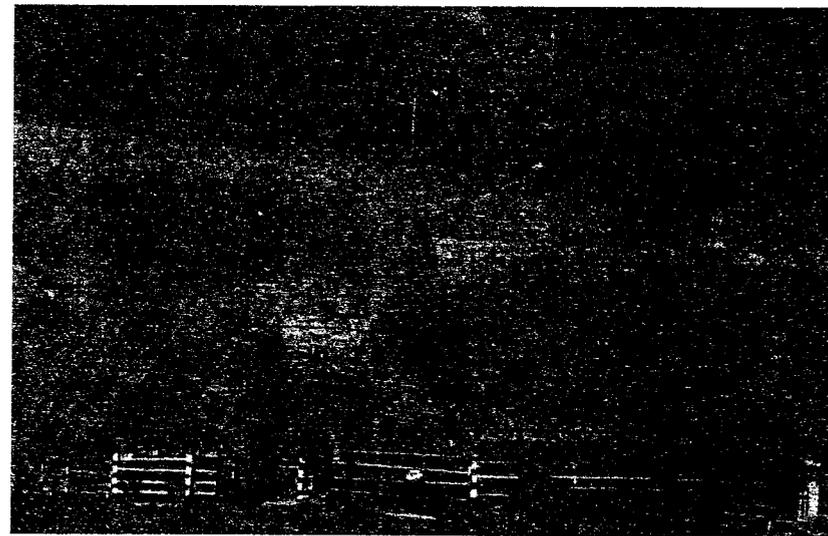
з різних куточків Лемківщини. У всьому цьому велика заслуга патріота – лемка Федора Гоча, або, як його там любовно називають, Феця Гоча (Кум Гнат). Варто відзначити, що Скансен Лемківської Культури в Зиндранові є єдиним на лемківській землі у Польщі.

Розмова з фундатором і керівником музею була цікавою, родинною. Кожному з нашої групи він подарував свою книжку з автографом під назвою -Куме Гнате-. У власній хаті почастивав нас палюною. На пам'ять познимкувалися. Довгою і цікавою була розмова про життя горян, про їх долю сьогодні, бо українські горяни-лемки, як і усе українське населення Карпат, пройшло складний історичний шлях, а в результаті усі фактори істотно позначились на загальній структурі і характері розвитку традиційного побуту і масової народної культури Лемківщини.

Поїдьте до Зиндранова. Вражень від побаченого буде багато.

*Петро Осюрак з Самбора
Член Товариства Лемківщина*

(стаття була поміщена в 63 нр. „Дзвони Самбора” і 65 нр. „Голос Самбірщини” з 11.08.1998 р.).

Скансен Лемківської Культури в Зиндранові

РАДІО ЛЬВІВ О ВАТРІ В МИХАЛОВІ

Вед. Біля села Михалів легніцького воєводства (Республіка Польща) відбулася вісімнадцята лемківська „Ватра на вигнанні”. Там побував співочий гурт „Шовкова косиця”, що при Львівському готелі „Дністер”. Наш кореспондент Володимир Шалайський попросив поділитися враженнями від свята голову місцевого осередку „Просвіта”, заслуженого працівника культури України Петра Когута.

Когут: – Урочисте відкриття „Ватри” відбулося після обіду. Найстарший житель села Михайло Романяк запалив вогнище – ватру. Голова – „Стоварищення Лемків” Андрій Копча привітав гостей не лише з усіх куточків Польщі, а й з інших країн. Серед них були сенатори, послы, воєвода та інші представники влади. Директор департаменту культури національних меншин Мін. Культури вручив активістам державні нагороди.

На святі першим виступив художній колектив пісні і танцю „Кичера” з міста Лігниця, який заняв перше місце серед художніх колективів національних меншин Польщі. А всього на „Ватрі” виступило десять художніх колективів, в тому числі три колективи з України, один зі Словаччини і шість з Польщі. Чудова поляна серед михайлівських лісів з церковцею лемківської архітектури на горбочку нагадувала рідну Лемківщину. Біля церкви – монумент жертвам горезвісної акції „Вісла” та концтабору Явожно.

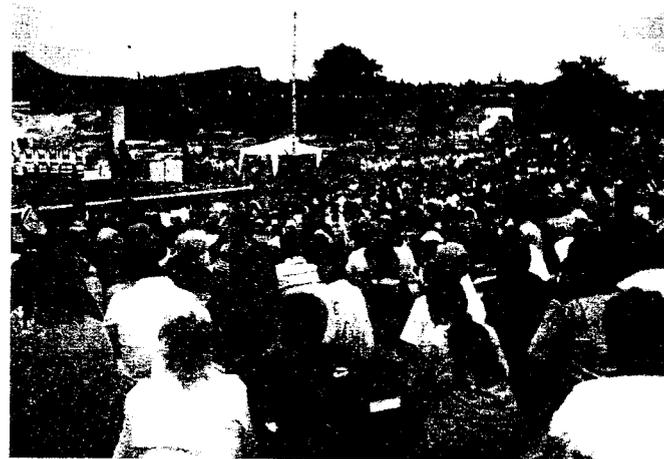
Ватра в Михалові

Присутні тепло вітали годинний концерт нашого співочого гурту „Шовкова косиця”. Хвилююче було, коли лемківську пісню „Гори наші Карпати” всі присутні слухали стоячи. І не в одного на очах з’явилися сльози. Зворушливим був дитячий конкурс на пісню і вірші рідною мовою. У ньому брали участь 30 дітей, віком до десяти років. Наймолодші учасниці конкурсу було два з половиною роки. Вона заспівала пісню про вигнання з Лемківщини, якої навчила юну співачку її бабуся. Всі вірші і пісні були виконані рідною мовою чи лемківською говіркою.

Біля села Михалів це вже вісімнадцята „Ватра на вигнанні”. Початково збиралася молодь, щоби хоч раз в рік біля вогнища згадати собі звичаї, традиції, пісні і культуру пращів. А Михалів вибрали тому, що в околицях до 50 км. живе близько 12 тисяч осіб з лемківських родин, вигнаних сюди у 1947р. підчас акції „Вісла”. З кожним роком „Ватру на вигнанні” відвідувало все більше людей. І минулого року тут зібралось 3 тисяч осіб, а цього року ще більше. Отак „Ватра на вигнанні” біля Михайлова стала центром відродження рідної культури лемків – вигнанців.

Крім концертної програми були організовані виставки картин. На одній з них були представлені твори художника – лемка зі Львова Дмитра Солинка. Десять його картин були придбані для тутешнього музею. Накінець зауважу, що триденна святкова імпреза була добре організована і тепло сприйнята присутніми.

Автор В. Шалацький – прац. радіо

Ватра в Михалові

ПЕРЕСЕЛЕНЦІ

Застарілі проблеми повоєнної Польщі, пов'язані з насильницькою депортацією і переселенням людей (згадаймо хоча б т. зв. операцію „Вісла”, внаслідок якої потерпіли мільйони осіб, у тому числі й українці), останнім часом загострилися і на західних кресах(землях, призначених Польщі за умовами Ялтанських угод) країни. Плани нашої сусідки вступити до Європейського Союзу пробудили у переселених з території Польщі німців надії на те, що незабаром їм буде повернено націоналізоване майно і право жити на землі своїх батьків, що у свою чергу, викликає неабияке занепокоєння поляків – і, як наслідок, напруженість двосторонніх відносин.

Хвилюються по обидві сторони Одеру небезпідставно. Тепло братніх стосунків у єдиній Європі приведе до того, що на прикордонній річці скресне остання крига і повинь насильно вивезених із власних домівок німців вимагатимуть втраченої нерухомості. Адже після приєднання до ЄС громадяни Німеччини (Як і інших 14 держав Євросоюзу) отримають право на вільне пересування, придбання землі і поселення на теренах Польщі.

Ознаки ще одного „великого переселення народів” проглядаються все частіше. Як подають мас-медіа, щотижня польські власті чи й окремі громадяни на західних землях отримують листи від колишніх землевласників із вимогою повернути їм відібрану „совдепією” нерухомість, а подекуди ще й сплатити їм орендну плату за користування угіддями й майном у повоєнний період.

Ці претензії, яких раніше намагалися не помічати, напередодні загальних виборів у ФРН отримали додатковий імпульс, бо жодна політична сила не хоче втрачати голосів переселенців зпід Познані, з Сілезії чи Померанії (побережжя Балтійського моря). Німецький парламент (Бундестаг) недавно прийняв із цього приводу резолюцію, в якій визнав виселення німців з нинішньої території Польщі таким, яке „не відповідає нормам міжнародного права”. Та ще й зазначив, що вступ Польщі до ЄС полегшить розв'язання досі „відкритих” проблем у двосторонніх стосунках.

Легко сказати. На західних теренах Польщі нині проживає близько 18 млн. людей – свого часу теж насильно переселених зі східних воєводств. Що ж тоді робити з ними. Польський сейм на

пропозицію Бундестагу зробив заяву про те, що не ставить процес приєднання до Європейського Союзу у залежність від вирішення питань вигнанців, переселенців та німецької меншості в Польщі.

Це, у свою чергу, обурює німецьких парламентаріїв, а особливо – членів товариств вигнанців і переселенців, хоча керівництво сусідніх країн намагається зберегти щодо цих проблем „олімпійський спокій”. Виступаючи днями на IV Міжнародному форумі Фундації Бертельсманна, присвяченому справам європейської політики, і польський президент Александр Квасьневський, і міністр закордонних справ Німеччини Клаус Кінкель намагалися „зам'яти” непорозуміння навколо ухвал парламентів обидвох країн. Німецький міністр запевнив, що його країна не буде ставити додаткових умов Польщі на шляху вступу до ЄС. Однак „міна уповільненої дії”, закладена після війни між двома народами за активної участі Радянського Союзу, ще не знешкоджена. І дай Боже, щоби клімат теплих взаємин у ЄС дав їй заржавіти, перш ніж вона могла б вибухнути небезпечним конфліктом.

*Іван Сторонній, Самбір - Україна
„Поступ” 7 липня 98р.*

ЛЕМКІВСЬКІ ЗЕЛЕНИ ГАЙ

Гайку зелени
чогос такі смутни,
нич не шумиш
не ковьшеш ся.

Цис ты може хвори?
повіч мі гайіку,
чогос такі смутни?
ні я не хвори, я здорови,

Але я не шумю,
бо нияк не могу,
вас одгал вивезли
а мене лишили,
стояти самого
зато я не шумю
бо не мам для кого.

*Дроздзіак Теодози
(Горлиці)*

КУС О АНДРИЮ И РЕШТА РОДИНИ ДИЧКІВ З КРАМПНИ

ПРОСБА

*Андрию, што юж перебиваш
На правді в прекраснім небі
Встав ся в Бога за нами Лемками
Жебизме били Лемковини газдами.*

Андрий Дичко, син Стефана и Марії, пришов на тот Божий земский світ початком двадцетих років теперішнього столітя.

Родиче Андрийови, так як и решта краян Лемків, занимали ся своїм гірском газдівком, на котрі ховали коня до роботи потягової, худобу рогату и в ні завше кілка добрих коров мовочних, вівці, свині и дос дуже придомової птиці.

В першу світову війну хижа ім згоріва, лем зостав гардий муруваний сипанец, котрий ищи до недавна при хижи стояв, але він юж зостав чоґоси розобраний. Думаєме, же хибал велика шкода, же зостав тот сипанец розобраний, бо то бива історя бившої Крампни.

По війні Дичко, як и други крамски газдове лемки, котрим війна знищила хижи не маво ся натрудили при будові нових мешкально господарских хиж. Та при помочи Господа Бога и добрих люди вшитки сої помави побудували нови добри мешкально-господарски хижи.

И товди родина Дичків, котра юж ся сквадава з семох осіб, двоє родичів и пятеро діти, двох хлопців Ивана и Андрия и троє дівчат – Терески, Пайзи и барз мивой наймоводшой Олени, юж сої вигідні замешкали в добрі и тепві хижи и дорастаючі діти помагали родичям в газдівскі роботі.

В ті направду добрі лемківскі родині Дичків, по барз тяшких пережитях першой війни світової, зачаво ся ім в житю вшитко добрі уквадати.

Найстарша іх барз гарда и добра дівка Тереска пішва в свої вірі до греко-католицкого закону свужити молитвами Господу Богу и добрима учинками чинити добро вшитким ближнім, и зо свого

вибору свуженя Господу Богу и ближнім завше бива и докал лем буде жива то буде задоволена.

Дорога Сестро Законна Тереско, крамски старши лемки, котри тебе памятают шлют Тобі жиченя вшиткого найліпшого, з просьбом до Господа Бога, ажеби дав Тобі як найбільше доброго здоровля и тим самим сиви до далшого чиненя вшеляякой доброты вшитким ближнім.

Тиж старший син навчив ся кравцювати и бив в тім заводі барз добрим фахівцом и лем як міг то товди в ті роботі помагав ту вшитким ближнім. И тиж товди навчив того заводу-кравцюваня свого друга Антоня Цімко, котрому в його короткім житю барз дуже тото кравецтво полекшаво му в житю.

Натоміст дівка Пайза понад вшитко любива каждую газдівску роботу. Для ной нияка газдівска работа не бива тяшком. Она як треба биво, то брала за чепіги од пуга и од рана до вечера ходива за пугом, знава тиж добрі косом и грабками косити, серпом жати, попросту каждую газдівску роботу робива з великом втіхом. А наймоводши діти, син Андрий и дівча Олена, барз ся добрі вчили в крамскі штирйо класові школі. Лем велика шкода, бо на далшу іх науку в вищі школі родиче гроши не мали.

Та на нещесця гача так барз прикрі копнуво іх вітця, же в недовжі гмер и цівом газдівком мусіва ся юж заняти вдова – мати з дорастаючими дітми.

Легко ім без іх доброго вітця не биво, але, же ся вшитки разом гарді шанували и до каждой газдівской роботи били здібни, то іх спільна газдівка што раз то на вищий рівен газдівский ся підносива. Так, же навет декотри старши крамски газдове ся дивували, же тоти пів сироти так прекрасні сої провадят газдівку.

А то не биво нич надзвичайного, лем они любили о провадженю газдівки и тому подібним, книжки читати но и тим ся вчити, ажеби сої науком житя полекшати и тим самим тиж ліпше познати свою рідну лемківску культуру, котрой били великими любителями.

Но и завдяки той іх науці, котру впровадили до газдівки зачаво ся ім з року на рік што раз то лекше жити. Лем, же зас надишли тоти страшні часи другой світової війни в часі котрой треба биво з газдівки оддавати ружни континенти и ходити на ружни роботи.

Переважні найбільше до ліса стинати дерево и робити тартачни клоци и опавови сяги, а потім клоци кінми возити на тартак на Митарку ково Змигорода, а сяги на визначени плаци, за котру то роботу достававо ся барз маленьку запвату. И Андрей з мамом и двома сестрами, Пайзом и Оленом, тото вшитко виконували, бо інакше чекава іх дака прикра кара. А же Андрий бив дос лихого здоровля то йому тото вшитко биво барз тяшко виконувати. Та в тім тягари пришва Андрийови з помочом його самонаука, и під koniec війни бив в тутейших сторонах шкільним учителом и товди кус му биво лекше, бо юж не мусів тяшко робити в лісі. А же бив чвовеком богобойним и люблячим ближніх то мав ту в людях велику пошану. Бо на тівко што зме го знали, то він николи никому не зробив жадной прикрости а на оборот, як лем міг то все ся старав каждому чвовеку в потребі помочи.

Він як и його вшитки сестри як били в свої рідні Крампні, то хибал николи не опустили ани єдної Свужби Божой. Памятаме як нераз бива підва погода, ляво або барз куриво, а Свужба Божа бива в фіяльні церкви в Котани то товди маво хто з Крампнян ишов на Свужбу Божу до Котане, а они завше ишли и хибал ани єдної Свужби Божой не опустили.

Як ся друга світова війна скінъчива то деякий час Андрий з мамом и двома сестрами дале сой спокіні жили и направляли війном знищену іх хижу. Як и тиж вшиткима сивами старали ся до якого такого стану допроводити ціву газдівку, ажеби насам перед забезпечити ся од говоду, бо товди в крамских сторонах з ідвом не биво лехко, бо війна не кус але вшитко знищива.

Та не довго тото триваво, бо полска міліція што раз то брала Андрия на ружни пересвуханя. А же він до жадной вини ся не почував, а прагнув дале богобойно – спокіні сой жити, то пішов деси за недалеки Горлиці и там ся оженив и сой спокіні зо своїом родином жив, а полска міліція цівий час го глядава и найти не могва. Бо він, як споминаме, взе жив богобойні и тим самим не бив никому нич виден, то хибал Господ Бог го в тім охоронив.

Правдо-подібні полска міліція го нашва, але як юж в справедливім спокою одишов до вічности.

Мама іх гмерва на західних землях Полци де з дівками, Пайзом

и Оленом zostали в акції Вісва примусово переселени. Пайза надзвичай ходяче земске добро тиж юж одишва до вічности. И тиж Иван по барз тяжких пережитях під koniec війни и по війні иши товди в недовжі одишов до вічности. А його жена з дітми виїхала до Америки. То дай Предобрий Господи Боже тим упокоєним душам за іх земску богобойніст життя вічне в Царстві Небеснім. А законну сестру Тереску и родини по Івані и Андрию побвагосвов вшитким найліпшим.

*Опис написано бесідом сева Полян-Крампні.
Танька и Гриц Бованко.*

Молодіст моя

Была ем весела,
Але не в тім року.
Одышла веселіст
За воду глубокоу.

За воду глубокоу,
За шыроке море.
Тепер мамця плаче
Де ты, дітя мое.

Ту я, мамцю, ту я,
Ту я в Гамериці.
Роблю на таляры
На мрачній фабриці.

Начнут мі ся ниткы
В нечільницях рвати.
Почнут мої слезы
Із очей ся ляти.

Ой, веселіст моя
Де ты ся поділа.
Так в коротком часі
Юж ес ся минула.

Ты веселіст моя,
Де ты ся поліла,
У шырокім полю
На березу сіла.

Вітер подувае,
Березом колисат,
А мою веселіст
По поли розносит.

*Анна Кобан
Родом з села Липовец
(померла 1989р. в Америці)*

ЗАСМОТРИВАСЯ

Євця была крас дівка і мелодійно співала лем родиче были бідни. Кохала ся с Петром, бо тіж был гардий але бідний. Родиче без згоди Євці видали ей за Михаву сина богача але кус недорозвиненого. Плакала Євця, просила молила вітця і матір, але не помогло.

По весілю так заведено, же муж і жена маюť спати на єднім лішку, але Євця все спала задом до Михаву. Він прибував ей повернути до себе, не виходило. Єден раз прибував гладити руком голе тіло жени. Зачав от пятки і так ишов далі до коліна і думав, же юш было недалеко до брїха то го так копнуло, же аш з постелі на землю полетів. Але час ишов і Євці брїг ріс, на конец вродила крас хлопця але з бородавком в тім самім місци што мав Петро.

Євдоха, мати Михалу, засумнівалася чия то дітина, але от него нич не могла ся довідати, бо Михав сам не знав як ся діти робит. Рішива з Михавом піти до ворожки – старой циганки, бо она на картах вшитко правду повіст і вяснит ци то на правду Михав дітину зробив.

Тоту розмову почула Євця і дораз полетіла до Зосі – дівки циганки з яком кус колегувала. Вшитко оповіла і просила попередити маму. Зося так і зробила.

Кед пришва Євдоха з Михавом то стара циганка юш была в курсі справи. Як лем гвошли то циганка звідалася яка біда іх ту до ньой привела. Євдоха гварит же хотят вяснити чы дітина на правду Михавова, бо ма бородавку в такім місци як Петро.

- Заним розложу карти то повічте чы спите разом на єднім ліжку.
- Так, так все на єднім.
- А як лежите Михале, то тобі дашто стирчит.
- О стирчит, стирчит ищи як.
- Но то што хочете.
- Михав, а ти обнимаш Євцю.
- О прибую, єден раз гладив ем ей гет аш повыше коліна.

Доста-реквa циганка.

- А там юш недалеко было, але веце не памятам.
- І не треба, того доста для єдної дітини. А тепер поворожу на картах.

Розложила, пошептала і витягла дві: короля і даму.

- Видите Євдохо, же то Михав і Євця закохани.
- А чом дітина має бородавку там де Петро.
- То лем прето, же ся засмотрива Євця на Петра.

Євдоха з Михавом вернули задоволені, але одразу сварили Євцю, чом ся на Петра засмотрива і попередили, аби веце того не повториво ся.

Вечером Євця розповіла Петрови про бесіду циганки с Євдохом і попередила го, жеби видрапав собі тоту бородавку, аби на другий дітині юш ей не было.

Д. Солинко

Лемкы з Команчи

ОТЕ ДИТИНСТВО, ЩО ПРОЙШЛО ПЛЯЯМИ

(спогада про село Прибишів Параскевії Осюрак з родини Рабадвих)

*В мальовничій Лемковині
Над чарівним потічком,
При долині на болоні
Розложилося село.*

Я народилася в селі Прибишеві, веселому, з великими садами, з густо поставленими хатами різної будови. Я вже прожила більше, як пів віку, а як згадаю цю веселість свого дитинства, не можу не натішитись ним. Бувало, ідеш лісом, тільки і чути то тут, то там веселі пісні. А на вечірках, як заспівали, бувало, то аж каганец згасав. Ой, як радісно було. Я знаю багато лемківських пісень, які навчилася в дитинстві від дорослих. А коли згадаю, як в лісі ми худобу пасли, співали, а ліс гудів, здавалось, що він нам допомагає.

Згадую, як витанцьовувала молодь і літні люди, коли справляли забаву. Дуже багато разів мені запам'ятались вечорниці в нашій хаті, бо було багато місця. Я часто з своєю товаришкою забігала в коло і танцювала, бували випадки, що нас випрошували з кола, бо старші дуже акуратно, гарно танцювали під музику.

Ой веселі були мої дитячі роки, аж поки не настав 1946 рік. Рік, який ніколи з моєї пам'яті не зникне. То був найстрашніший, найболочіший час для багатьох лемківських сердець.

Батько мій рано пішов з життя і не було нас кому по-батьківськи пригорнути. Згадувати 1946 рік без сліз неможливо. Сльози очі заливають. Залишивши насильно своє спалене село до тла, Україна нас прийняла. Було по-всякому і гірше, і ліпше. А пам'ять про рідні місця, про ту веселість дитячу не покидала нас ніколи.

І от в 1992 році ми всі рідні і близькі зібралися і поїхали з України в Польщу на свою, ніколи не забуту Лемківщину, в своє село. Тепер тільки є назва Прибишів, бо жодної хати не залишилось. Коли ми ступили на свою рідну землю, то слези градом полились. Свої рідні обійстя ми впізнали по садах. Проте, що колись тут стояли хати і жили веселим життям люди, зостався лише спогад. На пам'ять ми познимкувались. Відвідали потім, як Бог приказав нам, святе

місце нашої церкви, відтак знайшли цвинтар, де спочивають вічним сном мій тато Петро, сестричка Параскевія, односельчани. Сльозам не було меж. На мою думку з нами плакало все, бо стало раптом темно і полив сильний дощ. З того часу ми прийшли до єдної думки, відвідувати свої рідні місця, поклонитися близьким, які там спочивають вічним сном. Так ми і поїхали 1993 року, в той самий час, що і прошлорічного. Весь час ми молилися, щоб була погода. Ми випросили собі гарний день. Як і раніше почали ходити по селу, відвідавши святе місце нашої церкви, засвітили свічки, помолилися. Тоді ідемо поклонитися рідним на цвинтарі, ставимо вінок, живі квіти, привезені з України, світимо свічки. Всі помолилися за їхні душі. Не забули ми і про таку добру справу, як написати на видочці, хто ми є, з якої родини походимо і вклали у пляшку для того, що пройдуть роки, а пам'ять про нас залишиться, і все-такі хтось та прочитає. Пляшку ми заховали під фундамент хреста, який поставила громада Прибишів у 1938 році.

Ішовши селом, ми зривали яблука, груші, їли їх. Вони не такі, як були колись, стали меншими. А річка – до невпізнання, стала маленькою, як потічок. А уявіть собі, колись вода крутила колесо млина, де мололи зерно. Вода в річці чиста-чиста, ми всі помились, напились. Я навіть привезла своїй мамі рідної водички, сливок з нашого саду. Сльози у мамі лились, здається, з глибини душі.

До цього хочу додати, що є Господня сила. Цього року ми їхали без фотоапарата. А Господь і Матінка Божа нам надіслала американця українського походження Степана Рапавого, уродженця села Карликова, з фотоапаратом.

Від обох поїздок в мене залишилось велике душевне задоволення. Тепер завжди промовляю, „Господоньку, Матінку Божа, допоможи нам щорічно здійснювати поїздки по рідній Лемківщині”.

*Я завжди промовляю слова з пісні,
Ой верше, мій верше,
Мій зелений верше.
Юж мі так не буде,
Як мі било перше.*

Параскевія Осюрак

Opowieści ŁEMKOWSKIE

Wydawnictwo „WGP” uprzejmie informuje, że została wydana książka autorstwa Michała Żrółki pt. „Opowieści łemkowskie”.

Jest to jedna z pierwszych publikacji książkowych na naszym rynku dotycząca życia i kultury Łemków na ziemiach polskich.

Autor opisuje trudny los Łemków poprzez pryzmat swoich doświadczeń na przestrzeni ostatniego półwiecza, w formie pełnych sentymentu opowiadań.

Wydawnictwo „WGP”, 00-778 Warszawa p. 50
tel/fax 651 14 64

Będą reprezentować Polskę na międzynarodowym festiwalu
w Zakopanem

„KYCZERA” NAJLEPSZA

(LEGNICA) Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca został wytypowany do udziału w Międzynarodowym Festiwalu Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem. W żywieckich eliminacjach nie miał sobie równych.

Na tegoroczny Festiwal Folkloru Górali Polskich w Żywcu zjechało 40 zespołów, wśród nich uznane już sławy folkloru jak „Holm” z Zakopanego, „Podegrodzie” czy „Szwarni” z Krakowa. Legnicka „Kyczera” już po raz piąty próbowała swego szczęścia. Specjalnie na wyjazd do Żywca zmienili program, ćwiczyli go miesiącami, ale – jak twierdzi Jerzy Starzyński, kierownik i założyciel zespołu – nie liczyli aż na taki sukces.

-Przyznano nam pierwsze miejsce i wytypowano jako reprezentantów Polski na tegoroczny Międzynarodowy Festiwal Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem, czyli najbardziej prestiżową imprezę tego rodzaju na świecie – mówi ucieszony kierownik „Kyczery”.

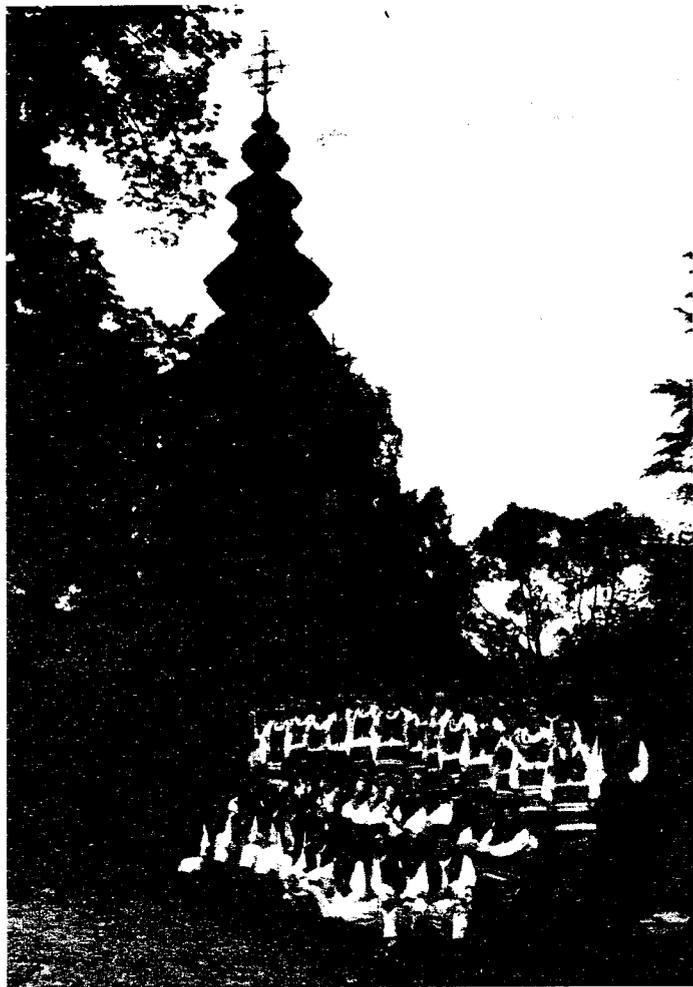
Na początku była ogromna radość, teraz w mieszała się w nią troska, czy podołamy. To ogromna odpowiedzialność. Od żywieckiego jury usłyszeliśmy: „Nie jedziecie tam, żeby wystąpić. Macie wygrać ten festiwal”. Chcielibyśmy, aby tak się stało.

Żywiecki sukces został okupiony pracą całego zespołu. W ubiegłym roku nie pojechali na festiwal – odpuścili, by lepiej przygotować się do tegorocznej edycji. Jerzy Starzyński spisał od przesiedleńców z Florynki i Binczarowej, którzy osiedlili się w podlubińskim Michałowie i Wysokiej koło Rudnej, wspomnienia o Fedorach – łemkowskich przebierańcach, którzy przed Bożym Narodzeniem i w czasie samych świąt krążyli po wsi. W słomianych czapach, przepasani słomianymi pasami wstępowali na „weczirky”, podczas których zgromadzeni w jednej izbie sąsiedzi wyplatali kosze, przędli wełnę lub skubali pierze. Pso-cili, figlowali, odgrywali scenki teatralne.

Na podstawie tych opowieści powstał scenariusz widowiska. Przygotowano stroje, maski: Fedora, który dał nazwę całemu zwyczajowi, oraz towarzyszących mu Bacy, Kuby i Stacha. Pojawiały się też inne charakterystyczne dla łemkowskiego folkloru postacie: Stary Ojciec, Turoń z Żydem, Braty – Kozybraty.

Widowisko bardzo spodobało się żywieckiemu jury. Po raz pierwszy festiwal wygrał zespół kultywujący folklor mniejszości narodowej. Tym większe brawa. Tak trzymać!

*Piotr Kanikowski
Gazeta Legnicka.*

Zespół „Kyczera” z Legnicy

ЛЕМКО ФІЛОЗОФ

Таких філософів як Митро Боцан до того часу на світі не было. Він не вмів ани читати, ани писати, а значит од никого нич не вкрав і вшитко сам придумав. До церкви ходив, в Бога вірив, а егомосьцови не вшитко.

Недалеко от хижи было озеро, а на беріжку росла велика яблін, яка родила маленьки ябка, якы райскыма называли, а недалеко над парийом были сліды якоїси будовы. Стари люде гварили же ту даколи была кузня, ци то цигана, ци дакого іншого, але Адамом звали.

Митро мав кілька камератів якым по вечерах ріжни гісторії оповідав, хоц му не вшитко вірили, бо знали, же кус бреше, але любили при файци слухати, а Митро як ся розбесідував то трудно го было остановити, бо кажді ден штоси нове придумав. В неділю ищи в церкви рюк камаратам, аби дораз по обіді пришли над озеро для барз важной бесіди.

Кед ся зишли то Митро гварит, же тото што ім повіст то велика тайна і чыста правда.

Довго ночами не спав-все думав і думав аш нарешті открив вельку таємницю. Лем уважно слухайте.

Што ся ставо в раю. Євця зорвава ябко, надкусива і дава Адамови, а він гуптак зів і Пан Біг зато вигнав іх з раю, але Адамови треба было якоси жити і поставив собі кузню де робив вили і підкови для чортів.

Тепер добрі сой подумайте, чом ту яблінка што родит райски ябка, а недалеко остатки кузні. Наши дівки тіж нам дают істи тоти ябка што ведут до гріха. Моя Евця ту мі дала ябко і з того ся зачаво, же аш до женячки дішво, а Михава, Гриця хйба не ту Евці заворожили, праві кажді свою женячку зачав през тоти райски ябка. З того виходит, же ту был рай, лем Бог за тото ябко, што Ева дала Адамови, скарав. В ті справі я юш ходив до егомосьця, пан отец уважно вислухав і гварив жем барз мудрий і мам рацию, бо ищи никто в світі ся до того не додумав, але барз просив жебым никому ани слова не рюк. Але ви мої камарати і повідам вам по велькім секреті. Так што бисте знали мої камарати, же рай был і буде в нас на Лемківщині.

П. Лем.

КУС О САМОТНІМ ЛЕМКУ

В давні давнині в єднім селі на Лемковині при цисарські дорозі зо Змигорода до Зборова жив сой самотні богобойний лемко. Мав невеличку хижку зо стаєнком и при хижі кавалчик гірського поля, на котрім сой садив бандури и покус сіяв ярцу, вівса и ярого жита. И разом з коровом становиво тото його підставу житьову.

Тот хвоп в своїм земскім житю дожив до глибокої старости и николи на жадну хвороту не хворів. Може то чисте гірске повітря, чиста зо студеньки вода и ничим не скажене і дво даво му таке добре здоровля. А може зато, же николи не пив жадного трунку и не кури в дугану.

То и хоц жив бідні але зато в добрім здоровлю за котре завше в штоденних пацєрях щірі Господу Богу дякував. Він николи никому незробив жадной найменьшой кривди. А же завше найліпше ся чув в свої житьові самотности, то и тим самим запер перед собом двері до чинєня добрих учинків ближнім.

То як гмер, а же не мав жадних гріхів, то пішов до неба. В небі святий Петро казав ангевови запровадити го на зелений оддів під тисяч сто осмий нумер.

Идут и идут, по обох сторонах дороги миняют прекрасни паваці, вилі и білши и меньши гарди доми. Аж нарешті дішли під нумер котрий ім повів святий Петро, а там на прекрасні зелені поланці лем стоїт на патиках поставлене и во вшитки сторони понахиляне невелике шатро.

Здивувава ся хвопова душа, же всяди стоять таки прекрасни забудуваня, а йому дали лем таке марне шатро. И в задуманю звідует ся ангева чоґо то так го марні в небі приймают. А анге в му одповідат, же тівко ес до неба присвав гроши, котрима в небі сут за житя людини на землі добри учинки близнім, и за таки гроши можна сой в небі поставити для себе більше, або меньше поміщення небесне. А ти за своє земске богобойне житя достав в предобрім небі вічне житя, але за твої на землі добри учинки близнім лем можна биво в небі для тебе поставити таке невелике шатро.

Но и товди сой подумав и збихнув- Боже, Боже жеби то я ищи раз міг пережити на землі житя, тобим сой придбав в небі не гардий дім, але прекрасний павац.

Так, так Дороги Братя и Сестри Лемки, наше житя на ті наші дорозі земличці лем ест єдно, то старайме ся го поправні в богобойности перевести, а жеби сой засвужити на вічне житя в так барз прекраснім небі.

Дай Господи Боже такого прекрасного неба бідним и през світ опущеним лемкам, и тиж вшитким людом цівого світа, котри завше в богобойности по братерски з ближніма жиют.

А вшитким збвуженим з правдивой дороги допомож ім повернути ся на праведніст и тим самим жеби тиж як одийдут до вічности могли ся достати до предоброго неба и там в вічности завше в правдиві правді свужити Предоброму Господу Богу и тішити ся не до описаня прекрасним небом и небесном добротом.

*Опис написано бесідом сева Полян –Крампи
Танька и Гриц Бованко*

ДІДОВА МОГИЛА

Чи ви бачили
цей хрест
на вершкуні пісковика
а може і слова читали.
Парохъ Милика*
родився...помер”
Якщо бачили
зблизька або теж з дороги
цю споруду
що на спорожнілім горбі
цвинтаря старого ще стоїть
то напевно ви
мої друзі а то й зовсім незнайомі
вжахнулись страхітливої
самоти
хреста з перехрестями двома
нагробка півзатертих слів.

Від самотности такої
камінь кришиться
ти людино
робишся від цього
як спорожнений горіх.
Тільки іноді коли прийдеться
подивитись на таких могил
і читати правду безборонних слів
щось тебе зачепить пазуром
і ти сповнюєшся болю
і Надії.

*Ольга Петик (Милик)
Перемишль, 1981р.*

Милик – колишне село в Новосанчівському
воєводстві, розташоване над потоком, що вливає
до Попраду біля залізничної зупинки на тракті
Жегестів – Мушина. –(О.П.)

ЧОМ СЯ АВСТРИЯ РОЗВАЛИВА

Гриц Куцані з над потічка в житю мав ріжны трафункы о котрих любив оповідати, вшиткы знали же лем кус правда, а решта бреше, але любили го слухати і навет мудрагельом прозвали.

Ищы за Австри Гриц служыв при войску недалеко Відня. Барз ся му подабали цисарови баюси, якого відів лем на картинах, але вишов такі трафунок, же с цисарем погарик пили і навет заприятелювалися.

Якоси раз цисар рішив іхати на полюваня і треба было заганячів дичыни, взяли войско а там був і Гриц. Він старався як міг заганяти медведа цисарови під фузию але невиходило, бо старий цисар планно видів і не міг попасти в звірину. Хтовди Гриц тихіцько підишов з заду до медведа і привязав го ременем за ногу до дерева і махнув шапком цисареви жеби стріляв. Цисар того зауважив, вистрілив і медвід впав. Гриц прутко взяв свій ремін і вишво так, же цисар трафив медведа на лету. Ту виштыкы поздоровляли цисара з удачом, але він знав кому має ся одвдячити. По закінчню полюваня і урочистости казав офіцеру покликати самого одважного вояка і натиркнув на Гриця. Перестрашений, але радий Грий увидівши цисаря випалив: — „Найснійший, я готовий за вас гмерти”. Цисар поклепав Гриця по плечах, запросив сісти, випили по пару погариків і тепло попрощалися. Недавго вибухла світова война і Гриц попав на Талиянський фронт і так молотив талиянів, же бідни не знали де втікати. Але біда на Австрию пришва з другой стороны. Москалі перли на захід і дішли юш до Карпат. Цисар барз ся мартвив і не знав што робити аш дораз спомнув за Гриця і приказав офіцеру якнайскорше доставити го. Цисар барз ся втішив, обняв Гриця, але бив змартвлений і оповів яку біду ма на російськім фронті і просив Гриця о поміч. Випили сой по три погарики і Гриц рушив на східні фронт. Як го лем Москалі зауважыли в Карпатах на Магурі то зо страху зачали втікати аш ся куриво, а Гриц за нима. Взяли Перемишль, Львів і юш недалеко до Москви било але трафива ся біда. Грицови онучи так натерли ногу, же дале ити не міг, а ту ищи в ночы присниво ся му, же його Ганця з Миковаем з під Кичери ціву ніч в стодолі на сіні дуріли. Далі Гриц не пішов і як міг найскорше

летів босо домів. До жени пришов в ночі і потихіцьки по драбині зишов до сіній і думав же зараз зімат Миколая. Але Ганця так храпіва, же ся шиби трясли, а дітиска лем сопіли на пецу.

На другі ден кед тото вшитко оповів Ганці то лем реква же гвуптак, але Грицови ревніст так глибоко запава в душу, же юш на фронт за жадни пінязі не пішов.

А на фронті без Гриця як без рук, Москалі з того скористали, зробили собі революцію, Австрия розвалилася, а старий цисар стой біди гмер.

Якби онучи не натерли Грицови ноги то на світі быво би цавком іначи. Австрия би не програва войну, в Росії не бывоби революції, цисар би ищи кус пожив і Гриц напевно в Відни жив би разом з цисарем і поливали би сой палюнку.

П. Ластівка

НА СХІД

Немов худобу, пхали нас в вагони:
Собаки, вівці, кури між малят,
Червона фана, сльози і прокльони,
І дим розпуки з обгорілих хат.

-На Схід...На Схід...-
-кричали перебої
А вітер тугу зносив на поля.
Нуждою биті, з рідних гнізд ізгої
Летіли в прірву... Плакала земля.

А десь в Бескидах мати Лемківщина
Ламала рўки скрутно край воріт...
І досі страшно...
Отака картина
Вп`ялась у пам`ять з тих дитячих літ.

Василь Хомик

ЮВІЛЕЙ 70- РОКІВ ЖЫТЯ НАШОГО ПОЕТА ІВАНА ГОЛОВЧАКА

Так, шануйме нашых ювілярів покля жыют, а як нас лишат то все Іх згадайме, бо в якийси час і мы за нима підеме.

Такых ювілярів як Іван Головачак не можна минути, бо то незвиклый культурно – літэрацкый діяч в своей барз цінні – жытьові поетичні творчості. Івана видиме і ціниме як найвидатнішого поету новаго повоеннаго покоління.

А жытя Ёго од дитинства тьж цікаве і не стелене квітами, як згадати же і Він мусів лишити рідны гори, так співану в Ёго вершах матір Лемковину. Така была і ест лемківска доля.

Родився 21. 07. 1928р. в Тиличу на Західні Лемковині близко славной Криниці. Як бівшіст в нашых родинах молодой хлопец помагав родичам в господарстві і сповняв обовязкы пастуха. В 14-тім роци Ёго жытя померла Мама, без якой жытя родинне было трудніше і смутне. Німецкы окупацийны власти висилали Го на примушени роботы до Німеччины, але аж два раз удало ся Ёму втечи з рук поліманів. Мав Ваніко кус щастя і уж немалу здібніст. Скінчилася німецка окупация з приходом Совітскых войск і зачалося нове дос гірке жытя в наші історіі, в які незнаны были стежкы дальшой долі молодого Ваня. Юж по закінчіню страшной войны в 1945р. Іван з родино і другыма рідносельчанами застае виселеный до Рад. Союзу на Україну в Донецку область. Там пішов до школы токарского ремесла, бо жытя так вымагало. Лем жытя Лемків в степові области східной України было трудне. Банували за горами і думали як ближе них жыти, коли вернути на рідну Лемковину не дозволено.

Під зиму 1946 р. приіхали близше Карпат до с. Вовчків, обл. Івано-Франківск. Ту Іван зас продовжав освіту і в 1948 р. закінчив ветеринарно-зоотехнічну школу. В 1949 р. помер Ёго Тато. Пак зас глядав можливості вчитися в ріжных школах, серед яких в 1974 р. закінчив дворічне навчання специальности корреспондента. В 1992 р. перешов на пенсію і разом з родино Ювіляр жыє в Івано-Франківску. Юж в молодых роках зачав писати вершы, творити

поетичне богатство, яке нам знане лем з ріжных газет, а хибаль найбівше з –Нашого Слова-. Ёго поезия то любов свого народа, свого гірского краю. І хоц мешкат в іншій реґіоні українской громады то Ёго дух все лемківскый-карпатскый. Лем не вшыткы вершы Івана нам знаны, бо поета дальше творит покля сили не послабнут і жытя позволит. Шкода же так великый поет І. Головачак не був ани раз участником Лемківской Поетичной Осены. А може того року завитат в днях 17-18. 10. До Руской Бурсы в Горлицях в суботу і до Новиці в неділю. То жычме Іванови щасливой дороги до нас.

Кус опізнено але щиро, братерско жычиме Вам Іване, на Ваше 70- рочків – дуже здоровля і сыл в Ваших трудах поетицкых і в Вашім жыттю особистім і родиннім, лем добра. Пиште дашто і до нашего музейного квартальника –Загорода- - най ближе і шырше Читачи познают Вашу творчість.

Дорогому Поеті – Ювілярю Іванови – сотвори Господи Многая і Благая Літа.

Рада Музейного Товариства і Редакция –Загорода-

РОЗМОВА ЗО СУСІДОМ

В ден тот сонце землю гріло,
Рідны горы золотило.
Час был ладний пред обідом,
Як ем стрітився з сусідом.

Сили зме під густым дубом
При дорозі, што над зрубом,
І завели мову тихо
Про прекрасне і про лихо...

У повітрі пчолы грали,
Травы з небом розмовляли.
Сусід зняв з драбняка косу,
Фрышно збив ньом в тіни росу;

Взяв водичкы до кужылки
І поострив вістря брылком.
Пак розмахнув – впали травы
В свіжы соковыты лавы.

І в роботі кольорову
Повюв дальше зо мною мову:
Так, сусіде, татив сыну,
Вічно тоту полонину,-

Лемкы літом ту косили,
Хмары сіна си сушыли.
І в роботі довгы роки
Шумно грали ім потоки;

Веселило птацтво серце,
Пекло хырбет сонця денце.
І на поли тым скалистым
Роснув хлібец нам ядристий.

Та не вшыткым добра доля
Была добром што до поля.
Край смереків і ялиці
Мало людям мав орниці.

Треба было ліс стинати,
Пнякы з землі вырывать.
Приходилося робити
Веце, як коньови в літі.

Призрийся на мої руки –
Жылы, як конары в бука.
Но, а сила в них велика,
Як в карпатских быстрых ріках.

Але праця, мамин сыну,
Не приводит до загыну.
З давен - давна люде знають,
Што їх веде до розмаю.

Но, а штоб прожыти в горах,
В тых зеленых вічных борах,
Розум было мати треба,
Нибы сонце серед неба.

Нашы предкы його мали
Ту родилися й гмерали
Хоц ім часто прикро было
Зато в купці рідно і мило

Раптом втихнув шурхіт косы...
Сусід обув ноги боси,
Напхав файку си дуганом
Попровадив мя поляном.

Як зме были під вершечком,
Сусід повів під смеречком :
Іщы кусцьок... й село рідне
Буде нам уж одтыль видно.

Я посмотрив йому в очы,
Як в незгаслы звiзды нocy.
Они так огненно ся смотрили
В село де ся народили.

-Чуеш...-сусід до мя рече,-
Як водичка в річці тече?
Як гвастивкы під стріхами
Сой щебечут з діточками?

Вшытко птацтво, што одлітат
Ся вернуло, в краю літат,
Лем не чути в селі люди
Ци заснули? Што ж то буде?...
Я почекам на поляні,
А ты полет, мій коханий...
Повіч ім, што травы і квіты
Ждут їх, як вітцове діти;

Што юж пора їх косити
І скошене посушыти.
Звідайся там, што ся стало,
Ци ся дуже позміняло.

Я оповів сусідови,
Што послухам, же-м готовий...
Што мі піти ест приємно,
Лем же страчу час даремно.

Бо уж в селі не стріпити
Рідных лемків, ни їх діти.
Одлетіли, як боцяны,
В світ далекий. І-м го зранив.

- Я колиси твоім сыном
Был, о рідна Лемковино,-
Тото повів так тихенько...
І посмутнів старий лемко.

Понечасі тяжко дуже
Зас мі повів: „Што вы ,друже,
Тильо глупства натворили,
Рідны горы залишили”.

З очів його слезы цюркли
Гіркы й срібны, як пацюркы;
Стиснув в руці квітку літа
Й щез зо сну, і з того світа.

Я ся збудив, пороззерав...
Поміж хмары, як озера,
Кругы неба сой синіли
І, як очы ся смотрили...

А я думав про присните
І про тебе, гнешний світе.
Чом оджыте ся присние,
Ранит серце, не сповіе.

Плынут роки за роками
Ясны, повны чудесами...
Ты ся сниш мі, землю-мамо,
Таком, як ес была з нами...

ІВАН ГОЛОВЧАК

PYTANIE ZA CO?

Jezu - jak Ciebie niewinnie
tak nas podobnie
Ciebie na Golgocie ukrzyzowali
a nas z domu wygnali.
Boze odpusc i badz mi miłościwy
bo nie ma porównania z naszego
przeżywania
do Twojej Świętości
i Twojej Miłości.
Nam słabym i grzesznym *
Stoi pytanie
Za co nasze wygnanie?
Wszak przyczyna to nie winna.
Nie można w żaden sposób

zrozumieć
albo z czymkolwiek porównać
że tak swoi swoich bili
i wygnali bardzo skrzywdzili.
Przecież Polska nasza była
my jej służyli jak tylko chciała
i jakie rozkazy były
to my zawsze tak robili.
Nasi synowie w jej wojsku służyli
i za jej wolność ginęli
myśmy twardo pracowali
na czas podatki płacili.
Kłopotu z nami nie mieli
bo myśmy posłuszni deli
i biedy przy nas nie znali
bośmy dobrze gospodarzyli.

Ziemia dobrze nam rodziła
wszędzie uprawiona była
dużo bydła śmy hodowali
na jarmarkach sprzedawali.
Miało państwo od nas korzyść
i my też mieli co jeść
rąk o pomoc nie wyciągali
żadnych ulg nie dostawali.
Jeszcze myśmy pomagali
różnym biednym co nie mieli
za co chleba sobie kupić
i chodzili u nas prosić.
Tak było jeszcze przed wojną
z tamtą Polską sanacyjną
w której było bezrobocie
a u panów i na śmieciach był chleb.
Bo oni tak dobrze mieli
że szacunku dla chleba nie znali
za to drudzy biednie żyli
często żebrany chleb jedli.
Potem w wojnę co też znamy
po której znajomych mamy
bo częśnośmy ich karmili
nocowali i chronili.
Dużo z miasta przychodzili
na wieś i nas o pomoc prosili
niektórzy też handlowali
jak mogliśmy pomagali.
Bo przysłowie pamiętali
naszych przodków które głosi

поміж bliźньому
як в бідzie проси.
Po wojnie nie wiadomo jak
o czym wspominac
bo jedni przychodzą rabować
a drudzy aresztować.
Za to że byli jacyś z lasa
to niewinnego biorą jak бiesa
czasem że w strachu гада
czasem бо сія не сподоба.
Różne winy przypisują
często biją aresztują
a potem nas posadzali
że to przez nas bandy byli.
W końcu przyszło jak do сєка
wielki strach smutek мєка
i wyrok do wysiedlania
nie pomaga płacz благаня.
Biorą ludzi wysiedlają
w areszt w obóz też wsadzają
choć bez winy w świat daleki
poszli zdrowi chorzy i kaleki.
Tak to Łemków z gór wygnali
którzy od wieków tam mieszkali
gdzie i ich przodkowie żyli
puste góry засiedlili.
Prawdo gdzieś ty? gdzie u kogo?
za co bije i krzywdzi bliźni bliźniego?

Michał Olesniewicz

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ

Лемківське весілля уявляє собою одну уцілену драматичну дію в кількох картинах. Плетіння вінків, вибирання молодого за молодичею, приїзд сватів з молодим, благословення молодих батьками молодої перед вінчанням, провід до шлюбу, прощання молодої від своїх батьків, привіз молодої до батьків молодого разом з посагом, вітання молодої, чепплення і гостина через тиждень у батьків молодої. Кожна картина у весіллі має свою пісню – латканку.

Весілля – це народна опера, в якій приймає участь майже все село. Зараз вже після виголошення у церкві першої – оповіді, молодь, особливо пастухи, коли побачили молодичю чи молодого, коли вони, скажімо, ішли дорогою, виходили на поле чи побачили на подвір'ю, співали так звані передвесільні пісні, в яких часто самі складали нові куплети.

Передвесільні молодичі

Ці ты Марьо, спала,	Не бійся, Марічко,
Ці ты задримала,	Не буде тя бити,
Же ты, не виділа,	Лем за тобов буде
Кому-сь ручку дала.	Дривами пудити.

Предвесільні молодому

Василлю небоже,	За трома горами
Шкода твого мена,	З кривими ногами.
Же ті не выросла	Ноги, як палиці,
В Краснім Броді жена	Руки, як кланиці,
Лем же ті выросла	Голова, як кавка
За трома горами.	А бріх, як опалка.

Плетіння вінка (на весіллі)

Зыйди, Господи, з неба,
Бо нам тя ту треба,
І ты, божа мати,
Віночок зачинати.
А мар'я бы пішла,

Братик бы ся гнівал,
Не лам, сестро садик,
Бо ты ідеш стады.
В`еме мы віночок,
Треба докладочок,
Ідь, Марьо до саду,
Ламай голусаду.

Вибрання молодого за невістою

Выберайся, сыну,
В щасливу годину,
В щасливу годину,
По добру газдыню.

Приїзд сватів

Здупоніли коні
У сватовім дворі,
Заплакала Марья,
У новій коморі.
Не плач, Марьо, не плач,
В тій новій коморі,
Лем вийдь выпрігати
Іванови коні.

Благословіння молодих

Благослові, мамочко,
Своє біле чадочко.
А мамочка так мовить:
Най їх бог благословить.

Провід до вінчання

Ідеме, ідеме до храму Божого,
Ачей достаанеме стану манжелського.
Ідеме, ідеме, де дві свічки горять,
Ачей нам там, боже, дверечка отворять.

Повернення з вінчання

До церкви лем едно, а з церкви юж двоє,
Радійся, мамочко, твої обідвоє.

Прощання молодої

Выберайся, Марьо,	З нами, Марьо, з нами,
Выберайся з нами,	З нами прывыкати,
Шыткы свої злости	Бо з тобов не прыйде,
Прылож з камянями.	Ні отец, ні мати.

Оставайте здраві,
Мої камараткы,
Што-м з вами ходила
У зими на прядкы.

В літі на орішкы,
У зими на прядкы,
Оставайте здраві,
Мої пайташечкы.

Вітання молодої

Што, боже, за новина,
Де молодого родина,
Же ей ту не видати,
Невісту привітати.
Ці гнала, не гнала,
Ці гнала, не гнала,
Лем бы вшытко мала,
Лем бы вшытко мала.

Выйдь, мамічко, губата,
Іде Маря богата,
Штирі рогачі жене,
П`ятого коня веде.

Чепління

Уж Марини власы
В`яжут до узликів,
Уж їх не розвяже
Дванаест намісників.

Вчера-м была дівка
Яко ружа,
Гнеська ем невіста,
Бо мам мужа.

Рядовий танець

А за нашов хыжов
Копа сіна.
Вчер-ам была дівка,
Гнеська жена.

Вчера-м была дівка
Під чепочком.
Гнеска ем невіса,
Під рубочком.

На гостині через тиждень після весілля

А ішла я, ішла,
Через ліс дубину,
До свого няньця
На першу гостину.

Дали сте ня мамцьо,
За ліс, за дубину,
Жебы-м не ходила
До вас на гостину.

А я лі-дубину
Около обыйду,
А до вас, мамочко,
На гостину прийду.

Прышла я, мамочко,
До вас на гостину,
Із зо своїм мужом,
Із цілов родинов.

*Михайло Шмайда
Красний Брод
З Пряшівщини*

ЗАГАДКЫ

1. Єдно око, а цілий світ видит.
2. Єст дерево, а на тым дереві дванадцет конарив, а на кождым конари по штыри гнізда, а в кождым гнізді по сім яец.
3. Желізний кін – клочаний хвіст.
4. В єдний бочці двояке вино.
5. Попід стрихы білы міхы.
6. Свище під дверями незрозумілима словами.
7. Іде спати, а люде встают, а встає, коли лігают.
8. Штыри ногы має, а ходити не знає.
9. Чорт то не є, хоц рогы має і молоко не дає.
10. В земли червений ніс, а на верху зелений хвіст.

(сонце, рик-місяц-тыжден-ден, ігла, яйце, зубы, вітер, місяц, стіл, цап, морков.)

ЛИСТЫ І ОДПОВІДИ РЕДАКЦІИ ЗАГОРОДЫ

В Нр. 2Ы98 –Загороды- поміщено лист Конечняна, під назвом – „Кузьцьок думок до Ред. Загороды”. Кажда редакция хвалит ся листами од своїх прихыльників, хоц не вшыткы листы мож з розмаітых причин замістити в газеті. Гнес одповідам Конечнянови на Його увагы.

Дорогій Конечняне. Дякую за увагы, бо і сам знам, же далеко до досконалости, бо як і Вам відомо дост трудно о своїх професіоналістів. Редакция „Загороды”, так як і Вы, має жычыня жебы нашы відомости трафыли до каждой лемківской родины в Польщи і не лем в Польщи, бо тото наше слово написане по нашому хоц може і часом з блудом – єст наше лемківске. Николи редакция „Загороды” не ділила Лемків, як повіджено в листі, на Лемків-Українців, Лемків-Поляків і самих Лемків. Уважам зато, же сут Лемкы, котры уважают, же приналежат до народу Українського – а як до того дошли то їх справа, сут Лемкы котры повідают, же были, сут і будут Лемками бо такыма были од правіків, коли не было ішы назвы - Українці, і то тіж їх право такыма быти, а што до Лемків – Поляків то треба бы то іначы назвати – Лемко в Польщы, бо Лемко, котрий жыє ту в Польщы то або буде Лемком, або як о Лемках цілком забыл, та трудно го юж назвати Лемком. Бракує ішы єдной, розшыреной назвы Лемко Русин. Тоту назву, котра в гнешнім сьвіті єст юж узнана лишам собі на осібне описаня. Згаджам ся і з тым, же не треба нас ділити на віры, як і з тым же „кажди тягне нас в свою сторону”. Але треба знати хто то єст тот „кажди” но і пошто нас тягне. І ту хочу повісти просто – знам вшыткых хто єст тот „кажди” по народовости і по віри – лем ціла справа єст в тым жебы Лемко зостав собом – Лемком і не позволив ся никому претігати, на ничью сторону. Добри знаме, же ту, в тым краю де жыєме, Лемкы переживали не єден „потоп”, были перетіганы а навет розтіганы і розганяны, а по остатнім „потопі Віслы” і 50-тх роках гнобліня не дали ся знищыти. Гнес сут зо своїм мовом, віром, назвом, не встыдалися своего і сут зо своего походжыня думны. В листі згадано тіж о доктораті Стефана Дудры. Уважам, же каждый історик має свій погляд на каждую справу. Я барз ціню С. Дудру і його

докторат о Лемках. Жалую лем, же так мало чути о докторатах зеленогірских істориків, бо може і шкода, же не писали о доли Лемків. Широко ся писало о доктораті Олены Дуць-Файфер. Можна о Лемках писати і доктораты і книжки і то в кажді мові, бо і я поділяю погляд же „кристалізації улега ензик лемковскі і почуце власней одрембносці народовей”.

Треба мати сильну особовіст, одвагу і наукове приготуваня жебы серед люди з високом осьвітом поставити на своїм – як повіджено – быти собом і в таким сьвітлі я выджу і Олену Дуць і Стефана Дудру і барз дуже нашой молодежи, котра „стоіт при своїм”, свої мові, свої історіі. Доткнув ем нашой мови. В листі повіджено, же Лемкы пишут розмаіті і ништо нибы не пише поправні. Отож треба нам, хыбаль вшыткым – і Конечнянови тіж – зрозуміти одну важну справу. През 50 років од нашого выгнання нашом мовом послугували зме ся дома, в хыжи, може нераз при замкнених дверях, і той нашой мовы вчыли зме ся од наших дідів і родичів і то ім треба ся низко поклонити, же в так трудных обставинах бесідували зо своїма дітми по свойому. Не еден науковец назвал Лемків – феноменом- і жытя в кінци другого тысячлітя потвердило, же ест то правдивий феномен, бо не дав собі одобрати ани мовы, ани назвы, ани віры. Нес в тим нич ани нового, ани злого, же сут в нашій мові ці то польонізмы, ці українізмы, бо віримо, же тото буде направлене, а на гнес важне ест жебы ся нашом мовом і бесідувало і писало, бо каждая мова з часом ся розвиват і пошырюе свое словництво. Наша мова ест барз богата, а же Лемкы мусіли ей кус забыти, та прото тепер пишеме, як пишеме, пишеме так як знаме і по моім розумуваню – ліпше же пишеме так як бесідували в наших селах, як бы зме мали удавати же – мы знаме найліпше.

Дивуют ня часто люде, котры прібуют бесідувати „по українську”, а нигда той мовы ся од никого не вчыли і страшні калічат, але тіж ім вільно, бо в гнешніх часах вшытко вільно. Кореспондентам „Загороди” тіж повідам- пиште так як знате, пиште так як бесідували в вашім селі, бо і так добри знаме же як буде мова о єдні горі то напишеме на гори, а як буде тычыло гір, то напишеме „горы нашы горы”. Ішы два слова о Ватрах. Як вшыткы знаме, през долги роки были „Лемківскы Ватры”. Од часу коли пришла,

повіджме собі „інша опция” то зараз „Ватра” пішла іншом дорогом.

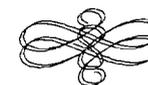
Думам, же Конечнян того року был на обох „Ватрах” і має порівняня де ест „Ватра” лемківска, а де латиньска і інша. І де хто до кого тягне.

Мама надію, же Лемкы зостанут при свої мові, своїм писмі і свої культурі, котра ест так красна, же ци хцеме, ци не хцеме свойом красом взбогачат не лем культуру польску але і культуру гірских народів світа.

Фльоринчан

З народной студенкы

ПРИПОВІДКЫ

* Кому чест тому і хвала.

* Кед ес жывий то подбай о тім, жебы тя было чым добрым мертвого вспомнути.

* Добры люде ціж вмерают, але добра памят про них жые.

* Добры вісти не лежат на місци.

* Хоц ричка невеличка, але береги рве.

* Кого поважают, того і величают.

* Воробель – пташок маленкій, але і він серце має.

* Коли хцеш мати пораду, мусиш бесідувати до ладу.

* Кед ес ся взял за гриба - вход до цідила.

* Ліпше з доброго коня хпасти, як ся на злим нести.

* Малюваны квіткы не мают запаху.

* Коли гамба заперта, то муха не влетит.

* І бортак любить як го хвалят.

* Красни квіток николи не постоіт коло дороги.

* Вояк, стрылят, а Бог кулі носит.

* Не роб язиком, а руками.

* Голова без розума, як літарня без світла.

* Як гус без воды, так хлоп без жены.

* Еден грих – цілу душу спаскудит.

* Слово як пташок – вылетит не зімаш.

ЛЕМКІВСЬКІ СТРАВИ

Вареники (пироги)

1. Вареники з сиром:

Свіжий сир добре протерти, дати яйце, сіль и усе добре змішати.

Просіяти 500г пшеничного борошна вищого гатунку, додати яйце, посолити і на воді замісити тверде тісто, виробити вареники і зварити (вареники потрібно кидати на кип'яток).

Такі вареники можна робити солодкі, додавши до сиру цукру.

2. Вареники з квашеною капустою

Квашену капусту віджати, промити і зварити. Потім відкинути на друшляк, щоб стекла вода, дрібно посікти або змолоти на машинці. Підготовлену капусту стушити до готовності, додаючи трохи жиру і води. Потім додати підсмажену цибулю, сіль, перець і знову підсмажити, щоб капуста трохи підсохла.

Замісити тісто і виробити вареники.

Таким способом можна зробити вареники з свіжої капусти.

3. Вареники з картоплею:

Почистити і відварити картоплю, коли звариться відлити воду, пом'яти, додавши підсмажену цибулю, сіль, перець. Замісити тісто, виробити вареники.

4. Галушки – пальчики:

Замішуючи тісто на галушки, до борошна додати 3-4 варені картоплі розтертих на терці, яйце, сіль. Замісити тісто, як на вареники. Поділити на частинки, викачати валики завтовшки 2-3 см, легенько рукою розплескати і порізати на шматочки шириною з палець. Варити у підсоленому окропі.

Їсти з розігрітим маслом, підсмаженою цибулю.

Дуже смачні такі галушки посипані сиром або бриндзєю.

*Подала Тереза Кищак зо Львова
(родом з села Розстайне)*

Начал ся новий рік шкільний і діточки пішли уж до школы. Декотры з вельком радісьом сіли перший раз в шкільний лавці, а іншы барс бануют за вакацями. З той нагоди друкуюме для вас діточки жменю дітячого гумору.

- Петрусь, чом спізнал єс ся до школы. – хоче знати учителька.
- Бо як єм ішол до школы то напал на мене бандита.
- О Боже, дітино ци нич тобі не зробил.
- Та нич таке страшне, лем забрал мі зошыты з домовима заданями.
- *
- Як достанеш од мамы десят грошок і од няня десят грошок то кільки будеш мал.
- Буду мал дост – одповіл Петрусь.
- *
- Зас спізнал єс ся до школы.
- На науку николи не єст пізно.
- *
- Няньо перезерат зошыт сина і звідує ся:
- Тото же з рахунків достал єс недостатчно, то ішы могу зрозуміти, але з гімнастыкы. За што?
- Пан учитель казал мі двигнути єдну, потім другу ногу, а я ся звідал, на чым мам стояти?
- *
- На павзі в школі побило ся двох хлопців. Учителька хоче выяснити справу і повідат:
- Но видиш, Павле, ты повідаш, же він перши вдарил тебе в брех, а він повідат, же то ты.
- Нич в тым дивного, бо він ціж циганит.
- *
- Петрусь показує няньови свідоцтво і повідат:
- В часі роздаваня свідоцтв кус єм не уважал і дали мі найгірше.
- *
- На релігії єгомосц звідує ся діти:
- Хто з вас хоче іти до неба?
- Вшыткы діти двигают руки до горы.
- А ты Петрусь чого не хцеш? - звідує ся єгомосц.
- Бо обіцял єм няньови, же по школі верну просто домів.
- *
- Мамо, днеска не мушу іти до школы.
- А то чом?

-Пані учителька повіла, же як дахто не навчыт ся вершыка то може ся не вказувати в школі.

*

-Хлопче – денервує ся учитель. Ты маш в голові самы ризовины.

-Потішыли сте ня пане учитель. Мама все повідають, же мам цілком порожню.

*

-Ванцю, хто вшытко видит і чує? – звідує ся егомосц на релігії.

-Наша сусідка – одповіл Ванцьо.

*

Ванцьо нетерпливо чекал коли буде міг піти до школи. Як пришол тот ден встал рано і перший полетіл до школи. На другий ден рано Ванцьо твердо спит. Мама будит го і повідат:

-Встан, бо треба іти до школи.

-Зас до школи. Та я уж вчера был – повідат Ванцьо.

*

Учитель звідує ся:

-Чом плачеш Петрусь?

-Снило мі ся, же наша школа спалила ся.

-Не плач, то лем сон.

-За то плачу.

*

-Ци потрафиш Петрусь зробити штоси, што іншы не потрафлят?

-Гей – одповідат хлопец – потрафлю свое писмо прочытати.

*

-Петрусь, повідж мі ци в вашым селі народил ся даякі велькі человек?

-Ні, в нашым селі родят ся лем малы діти.

*

-Ци любиш Петрусь ходити до школи?

-Гей, барз люблю ходити до шлоли, але мерзит ня там сидити.

*

-Петрусь, повідж где ест Греция?

-Там де все, пане учителю.

*

-Які птах не буде гнізда?

-Зозуля.

-А чом?

-Бо мешкат в зыгарях.

Записал Ваньо Дзядик.

Зміст - Spis treści

ДОРОГЫ ЧИТАЧИ ...	3
ЮВІЛЕЙ	5
КНИЖКА О КУЛЬТУРІ ЛЕМКІВ	7
МАТЕРИЯЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧЫННИК САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕТНІЧНОЇ ЛЕМКІВ	8
ПОІДТЕ ДО ЗИНДРАНОВИ	18
РАДІО ЛЬВІВ О ВАТРІ В МИХАЛОВІ	20
ПЕРЕСЕЛЕНЦІ	22
ЛЕМКІВСКІ ЗЕЛЕНИ ГАЙ	23
КУС О АНДРІЮ И РЕШТА РОДИНИ ДИЧКІВ З КРАМПНИ	24
МОЛОДЖСТ МОЯ	27
ЗАСМОТРИВАСЯ	28
ОТЕ ДИТИНСТВО, ШО ПРОЙШЛО ПЛЯЯМИ	30
OROWIEŚCI ŁEMKOWSKIE	32
„KUCZERA” NAJLEPSZA	33
ЛЕМКО ФІЛОЗОФ	35
КУС О САМОТНІМ ЛЕМКУ	36
ДІДОВА МОГИЛА	37
ЧОМ СЯ АВСТРИЯ РОЗВАЛИВА	38
НА СХІД	39
ЮВІЛЕЙ 70- РОКІВ ЖЫТЯ НАШОГО ПОЕТЫ ІВАНА ГОЛОВЧАКА	40
РОЗМОВА ЗО СУСІДОМ	41
РУТАНІЕ ЗА СО?	43
ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ	45
ЗАГАДКЫ	48
ЛИСТЫ І ОДПОВІДИ РЕДАКЦІЇ ЗАГОРОДЫ	49
ПРИПОВІДКЫ	51
ЛЕМКІВСЬКІ СТРАВИ	52
ГУМОР	53

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМ'ЯТКЫ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ
KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

ЗАГОРОДА ZAHORODA

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU
MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej

Выдає: Музей Лемківської Культури в Зындранові

Redaguje zespół redakcyjny z pomocą autorów-korespondentów
Редагує редакційний колектив з поміччю авторів-кореспондентів

Adres redakcji:

TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ
z dopiskiem "Zahoroda"
38-454 TYLAWA, woj. KROSNO

NALEŻNOŚĆ ZA KWARTALNIK ORAZ POMOC I DARY DLA
MUZEUM PROSIMY NADSYŁAĆ NA KONTO:
NR 17001014-8641003-1922-2700-610, B S w Dukli

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie
prawo skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.
Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądami reprezentowanymi
przez autorów zamieszczonych materiałów.

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI